

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3 2044 059 368 415

HERCZEGH

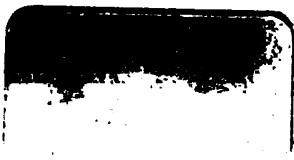
As Országos nemzeti szövetség

1899

HD

HUN
956
HER

HARVARD
LAW
LIBRARY

548

Hungary

PRINTED IN HUNGARY

P. 2. /
* c
AZ

ORSZÁGOS NEMZETI SZÖVETSÉG.

TÁRSADALMI, MUNKÁSÜGYI ÉS NEMZETISÉGI FELADATAINK.

IRTA:

HERCZEGH, MIHÁLY

AZ ORSZ. NEMZ. SZÖVETSÉG IGAZGATÓSÁGÁNAK ELNÖKE.

BUDAPEST, 1899.

„PÁTRIA” IRODALMI VÁLLALAT KÖNYVNYOMDÁJA.

PRINTED IN HUNGARY

Forty
H

APR 17 1933

BEVEZETÉS.

Hazafias örömmel üdvözöljük az eszmét a nemzeti szövetség megalakítása iránt. Mert a szövetségi, testületi működés erős, hatalmas. A szövetségnek inkább rendelkezésre állanak azok az erők, tényezők, melyek az egyesnél hiányzanak.

A szövetség egyes kiválóbb tagjainak hatalmas befolyása és a hírlapok elfogják mozdítani a kívánt cél elérését.

A *cél* pedig az, hogy egyenesedjék már föl dermedt közönyösségből a *nemzeti társadalom*; *jusson* már elvégre erejének öntudatára. Tűzze ki magának *feladatul*: az állampolgárok közt a *hazafias szellemet*, *nemzeti érzületet* és *humánus gondolkozást* fejleszteni; — különösen pedig a *nemzetiségek* és *munkások* között az elégtelenséget, bizalmatlanságot megszüntetni; a társadalmi békét helyreállítani és a barátságos érintkezést, együttélést előmozdítani, lehetővé tenni.

Ezen célok, ezen magasztos feladatok megvalósítása végett a nemzeti szövetség három szakosztályban működik: *társadalmi*, *munkásügyi* és *nemzetiségi* szakosztályban.

Az eddig tapasztalt általános érdeklődésből, országos lelkesedésből itélve, azt merem mondani, hogy említett három szakosztály működésében *visszhangja* nyilatkozik

meg a nemzeti közérzetnek, közóhajtásnak, közlelkiismeretnek.

Elannyira, hogy eddig már a vidéken 36 városban van megalakítva a nemzeti szövetség; 41 községben készen van a szervező-bizottság, csak az ünnepélyes alakulás napjának kitűzését várja; 230 helyen pedig az ez iránti mozgalom van megindítva. A már megalakult szövetség összes tagjainak létszáma 13.163.

Az *alapítók* közt elsőnek mély hódolattal tisztelhetjük Ő Felségét, *I. Ferencz Józsefet* a mi legkegyelmesebb jó királyunkat, *József főherceget*, *Vaszary Kolos* hercegprimást, *Brankovics György* szerb patriarchát, *Bubics Zsigmond* kassai püspököt, *Desseffy Sándor* csanádi püspököt, herceg *Eszterházy Miklóst*, gróf *Karácsonyi Jenőt*, dr. *Darányi Ignác* földmivelési minisztert, gróf *Széchenyi Bélát*, *Gyulát*, *Imrét* és *Victort*, gr. *Desseffy Aurélt*, *Alajost* és *Bélát*, gróf *Nádasdy Ferenczet*, báró *Atzél Bélát*, báró *Nikolics Fedort*, gróf *Csáky Albint*, gróf *Szapáry Gyulát*, gróf *Kun Gézát*, gróf *Eszterházy Mihályt*, gr. *Török József* főispánt, *Szalavszky Gyula* főispánt, gróf *Pongrácz Jenőt*, báró *Radvánszky Jánost*, nemeskéri *Kiss Pál* államtitkár, *Stojanovics Györgyöt*, *Lukács Antal* főrendiházi tagot stb. stb.

Tájékoztatás.

Mielőtt megismertetnők az egyes szakosztályok feladatait, a félreértések elhárítása végett szükségesnek tartjuk a következőket kijelenteni:

I. *A nemzeti szövetség a politikával nem foglalkozik.* Ez pártoskodást, egyenetlenségét, elfogultságot idézne elő; harcot, háborút a testvérek közt is. Már pedig a nemzeti szövetségnek békére és minden politikai párt bizalmára, támogatására van szüksége. Ezt pedig csak úgy érhetjük el és biztosíthatjuk részünkre, ha működésünktől a politikai törekvéseket távol tartjuk. Ennek az álláspontnak tulajdoníthatjuk, hogy a nemzeti szövetséget eddigelé minden politikai párt szeretettel, figyelemmel és érdeklődéssel pártfogolja.

II. *A nemzeti szövetség erőszakos magyarosítással sem foglalkozik.* A tüzzel-vassal való magyarosításnak a nemzeti szövetség nem barátja. Ez tüllő a czélon, *kulturharcot* idéz elő. Holott pedig a nemzeti szövetség nem *kulturegyelet*, mert nem foglalkozik közmivelődési dolgokkal, hanem *társadalmi, munkásügyi és nemzetiségi* feladatokkal.

A kulturtörekvések a társadalmi téren szétválasztanak, mert még nem állunk a nemzetiségekkel *kulturai közösségben*. A nemzeti szövetség a nemzetiségekkel szemben nem a szétválasztó tárgyakat vagy tényezőket keresi, hanem azokat, melyek összehoznak és egyesítenek. Ezek pedig az *emberszeretet, hazaszeretet és szabadságszeretet*. Ennek a

szenháromságnak elveit, tanait kell fejtegetni, hangoztatni a nemzetiségeknél s akkor meg lesznek nyerve ugy a társadalmi egységnek, mint a nemzeti közmívelődésnek is. Mert az emberszeretet, hazaszeretet és szabadságszeretet a nemzetiségekben is erős; annyira erős, hogy e tekintetben magukat még a magyar ajkuak által sem engedik felülmulatni.

III. *Más a hatásköre mind a kettőnek: a nemzeti szövetségnek is a kulturegyletnek is.* Mindkettő megállhat, kell is, hogy megálljon egymás mellett. Legalább a nemzeti szövetség a maga hatáskörét át nem lépi; a kulturegyletek hatáskörébe nem hág és ezek hazafias működését legkeveésbé sem kívánja gyengíteni, vagy akadályozni. — Mindegyiknek meg van a maga különös feladata és illetősége; semmi ok sincs tehát a féltékenységre, irigykedésre, vagy a rosszakaratu ellenséges érzületek gerjesztésére.

A nemzeti szövetségnek elsőrendű feladata most az egységes társadalom, az u. n. *társadalmi egység*. Nálunk eddigelé ez még nem létezik. Hanem van e helyett három társadalmunk: egyik a *nemzeti*, másik a *nemzetiségi*, és a harmadik a *nemzetközi*. Ezidőszerint e két utóbbi társadalom halálos ellensége a *nemzeti* társadalomnak és alkalomadtán bármely perczben kész lenne annak életereiket összevagdalni. Ez az állapot a legnagyobb szerencsétlenség ugy az államra, mint a nemzetre nézve. És mit tett a magyarság eddig, hogy e nagy bajon segítsen, e szomorú helyzetet változtathasson? Alig valamit. Ez jövőre nem maradhat így!

A nemzeti szövetségnek is a kulturegyletnek is más a hadserege. Már pedig minél több hadsereg harczol *egyetértőleg* ugyanazon egy közös, hazafias célért: annál biztosabb és diadalmasabb a kitüzött cél megvalósítása.

Éppen azért a nemzeti szövetség nem is óhajtja, hogy

a helyi kulturegyesületek beléolvadjanak. Mert a kulturegyletekre nagy feladatok várnak. — Csakhogy nem ezeknek, hanem *a nemzeti szövetségnek kell előremenni.* Ennek kell a kulturegyletek útját előkészíteni; ennek kell a társadalmi egységet és egységes társadalmat megalapítani.

A nemzeti szövetségnek könnyebben is megy ez, mint a kulturegyletnek. Mert a nemzeti szövetség eszközei *alkalmasabbak, barátságosabbak,* — a kölcsönös szereteten, előzékenységen, békén, bizalmon alapulnak.

Egységes társadalom nélkül a kulturegyletek nem boldogulhatnak, vagy legalább nem felelhetnek meg *az* óhajtott mértékben feladataiknak. *A kulturegyletek csak úgy arathatnak, ha a nemzeti szövetségek előre szántanak.* Gyökérverés csak oly földben történik, mely előkészítettik.

Teljesítse tehát mindenki a maga kötelességét. A nemzeti szövetségek az *előmunkálatokban,* a kulturegyletek pedig a továbbiakban, Egyik se becsmérelje, kisebbitse, alázza, sértegesse a másik vezetését, működését, vagy működésének eredményét.

Az ilyen rosszakaratu emlékezéseket és gyanúsításokat a nemes verseny éppen nem kívánja.

Társadalmi szakosztály.

A társadalmi szakosztálynak az a feladata, hogy az országos, nemzeti és történeti események alkalmával emlék-ünnepélyeket rendezzen, hazafias felolvasásokat tartson, hazafias lelkesedésre buzdítson.

I. Feladatok.

A mi történelmünk lelkesítő és összetartó ereje sokkal nagyobb, mint más nemzeteké. Történeti emlékeiben a mi nemzetünk legalább egy tud lenni és oszthatatlan. Királyaink és nagy embereink porladozó hamvai, csontjai: az élő életnek alkatrészei; *ereklyék*, melyek hozzánk beszélnek, érzésünket, gondolkozásunkat, szándékainkat, tetteinket irányozzák, javítják. Halhatatlanok, mert velünk élnek és az irántuk való kegyeletes tiszteletben átszár-maztatják, áthozzák a mult idők hagyományait a mostani és jövő nemzedékre; összefoglalnak bennünket ezeréves multunkkal. — Szent dolgokká lesznek azok; a nemzet fennmaradásába vetett erős hitünk, törhetlen reményünk teszi őket azokká, hazánk és nemzetünk „*hiszek egygyévé.*“

Milyen megható, fölemelő az, midőn az ősi *egyház* szokatlan fényű szertartással közvetíti a nemzet történeti eseményeinek, érzéseinek megnyilatkozását. A *vallás*, mikor a hazáért cselekszik: áthidalás az ég és föld között

s oly dolgokat kapcsol össze, melyeknél becsebb, felségesebb az emberi életben nem találhatik.

Történetünk legfőbb tanulsága: hogy a nemzeti géniusznak, a nemzetetörnek nem fogyasztására, de gazdagodására vezet az, ha ősi jellemünkhöz ragaszkodva, életünket nyitva tartjuk az európai műveltség előtt s a nyugat-európai népek eszme- és érdekközösségéből magunkat kiszakítani nem engedjük.

Egyik feladata e társadalmi szakosztálynak az is, hogy a *kivándorlásokat* a székelyföldről, a felső-magyarországi és dunántuli kerület megyéiből megakadályozza. A mennyiben pedig erre már képes nem volna, legalább azt eszközölje: hogy a kivándorlottak közt a *hazai* és *nemzeti* együvé való tartozás érzetét fentartsa s ily értelemben őket a külföldön is *együtt* és *hazafias* működésre bírja.

E végből külföldön lakó honfitársainknak minden törvényes eszközzel kezére jár abban, hogy anyanyelvük és vallásuk³ szabad gyakorlatában meghagyassanak; ugy nemkülönbben abban is, hogy valamint *Bécsben* és *Berlinben*, ugy a külföldt nagyobb városaiban is nemzeti szövetségek keletkezzenek.

Az a feladata, hogy minden értelmi és vagyoni tényezőt felhasználjon arra, hogy a *társadalmi egységet* megvalósítsa, illetve a *nemzeti társadalmat* összeforraszsza, — lerombolásával a válaszfalaknak s megszüntetésével azon előítéleteknek, melyek most a vallásfelekezetek közt türelmetlenséget, a nemzetiségek közt pedig fajgyűlöletet idéznek elő.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a társadalmi egység alatt mi nem értjük a *társadalmi egyenlőséget*. Ez is más, a *társadalmi egység* is más. A társadalmi *egyenlőség* kivihetetlen. Az emberi természetbe ütközik és csak akkor

lenne megvalósítható, ha az emberek közt el lehetne törülni a *nemi* különbséget, *kor*-különbséget, az *egészségi* és *betegségi* állapotokat, a *becsület* fogalmát, az *életpályára*, *nemzetiségre*, *honosságra* és *vallásra* vonatkozó különféle személyes állapotokat.

Gróf *Széchenyi István* volt az, ki először foglalkozott nálunk a *társadalmi egység*, illetve egységes társadalom megteremtésével. Tudatában levén annak, hogy ez a társadalmi egység természetszerűleg és szükségképen maga után vonja legmagasabb törekvésünknek: a *nemzeti egységnek* és *nemzeti államnak* megtestesülését is.

Ezen társadalmi egység megvalósítása s ez által a *nemzeti* közszellem ébresztése végett alapította ő Budapesten már a negyvenes években a *nemzeti casinót*, hogy itt a különböző társadalmi elemek értelmiség, rang, kor- és pártkülönbség nélkül találkozzanak és beolvadjanak az egységes nemzeti társadalomba. — Alapította, hogy ebben a casinóban a más felekezethez, vagy más nemzetiséghez való tartozás ne érintse a hazafiságot s hogy itt a horvát, szerb, román, tót, ruthén vagy szász atyafi épp oly magyar hazafinak tartsa magát s a lelkét is éppen oly lángoló hazaszeretet hassa át, mint a tőzsgyökeres születésű magyar embereket.

Ezidőszerint nincs más testület a *nemzeti szövetségen kívül*, melynek lobogójára a társadalmi egység jelszava lenne írva — a szunnyadó társadalmi erők ébresztése végett. Holott pedig ezen társadalmi egység képezi a jövő század, a huszadik század egyik legnagyobb és *leghazafiasabb* feladatát. Ezen társadalmi egység lesz az, mely újabb és újabb *erőforrásokat* nyit a nemzet számára.

A polgári társadalomnak még mostanság is tétlenül és paragon heverő, szunnyadó erőiben, közegeiben *nagy hatalom* rejlik. Ezen társadalmi nagy hatalmat, ha kellő-

képpen organizálhatjuk, szervezhetjük: a nemzetet általa diadalról diadalra vezethetjük.

Mert csak a testükben ép, lelkükben ifju s életkedvüket még el nem vesztett népek részére van biztosítva a tekintély, hatalom és örökállandóság.

Nagy az érdeme a nemzeti szövetségnek, hogy ezt a társadalmi egység kérdését fölvetette, napirendre hozta s ennek szükségéről, fontossága és közhasznosságáról az elméket és szíveket meggyőzte. S ez az érdeme folyton gyarapodik, mert agitációja folyton terjeszkedik és zászlója olyan diadallal járja be az országot, milyenre alig van példa a társadalmi mozgalmak történetében.

II. A társadalmi egység módjai.

Az egész haza érzi már az egységes társadalom szükséges voltát. Legmélyebb gondolkozóink keresik az utakat és módokat ennek valósítására.

Ezen utak és módok közé tartozik mindenekelőtt:

Az előzékeny, figyelmes és barátságos bánásmód a nemzetiségek iránt. Eddig megtörtént, hogy lehorvátoltuk, letótoztuk, leráczoztuk, leoláhoztuk, leszászoltuk, lerusznnyákoztuk őket. Ezen fenhéjazó és rátartós büszkeséggel, hogy ugy mondjam hetykeséggel föl kell hagynunk. Ez sért, fajgyüloletet támaszt; ellenszenvet ébreszt magunk iránt és nem szeretetet. Holott pedig a mi fegyverünk: a szeretet, a jóakarát, a béke és a higgadt rábeszélés mestersége. A magyar társadalmi egységet csak ilyen fegyverekkel és nem erőszakos eszközökkel lehet és kell érvényesíteni. Nem a társadalomnak, hanem az államhatalomnak levén feladata: kellő erélyt s keményebb akaratszilárdságot alkalmazni ott, a hol szükség van reá.

A társadalomban nem szabad valakit gyanusítani már csak azért is, mert más nyelven beszél. A nemzetiségek *jóra való* részét nemcsak hogy meg kell becsülni, de sőt támogatni is kötelességünk. Gondosan kell különválasztani a rozsot a konkolytól, habár együtt termettek is. Az a feladatunk, hogy a jókat buzdítsuk, a tévelygőket pedig utbaigazítsuk.

Sokat tehetnek a társadalmi egység megvalósítására a *biróságok* és *közigazgatási hatóságok* is. Az erő és hatalom az ő kezükben van. Nagy a befolyásuk és elsősorban hivatják arra, hogy társadalmi uton is megkedveltsék, terjeszszék az állam hivatalos nyelvét s emeljék, szilárdítsák a magyar állam hivatalos tekintélyét.

Szintén nagy szolgálatot tehetnek ily értelemben a *takarékpénztárak, bankok, gyárak, kereskedelmi és iparvállalatok*. Oda kell törekedni, hogy mindezen intézetekben *kipróbált, magyar érzelmű, jó hazafi legyen a gazda, az igazgató* és hogy tőle származzék a munka, segítség, jutalom, jótékonyosság a nemzetiségek és felekezetek számára. Hadd érezzék meg mindenfelé, hogy a magyar faj és a *magyar érzelmű jó hazafi* az, a ki nem engedi meg, hogy a *szegény néposztály* kiszolgáltatassék a nyomor, a zaklatás és az uzsora üldözéseinek, fojtogatásainak.

Nem a mi hatáskörünkbe tartozik ugyan, de mint fontos tényezőt el nem hallgathatjuk, hogy igen alkalmas mód volna a társadalmi egység valóítására a *katonai sorozás* is. Ezeket a sorozásokat úgy lehetne véghez vinni, hogy a *nemzetiségi vidékek házi ezredeinek* fele pedig magyar fiukból, a *magyar vidékek házi ezredeinek* fele nemzetiségi fiukból ujonczoztatnának. Az ilyen eljárásból ismerkedés, barátság, *összeházasodás*, sógorság, rokonság keletkezhetnék, — a mely sokkal közelébb hozná a más nyelven beszélőh onfiktársakat a magyar ajkuakhoz.

A *telepítéseket* is úgy lehetne végrehajtani, hogy *megfeleznék a telepítvényeket*; egyik felében magyar, a másik felében más ajkuakkal; de még is úgy, hogy többen legyenek a magyar családok, mert a magyarban kevesebb az ellentálló erő. Ez az ut is közelebb hozná őket egymáshoz a társadalomban és enyhítené a *bizalmatlanságot*, az *idegenkedést* s a *surlódásokat*. A telepítések ezen módja a *régi világban*, különösen pedig a múlt században, több megye területén követtetett is és mint a mostani tapasztalatok bizonyítják, mindenütt a legjobb eredménnyel.

Hatalmas szerepre vannak hivatva társadalmi egybeolvadás tekintetében a *kisdedóvodák*, *földműves-*, *háziipar-*, *furagó-*, *bányamunkás-*, *szőlészeti- és kertész-iskolák* stb. De mégis csak úgy, hogy egyik kézben a *jutalom*, a másikban pedig alkalmilag a fegyelemtartó *vessző* is ott legyen.

A társadalmi egység szempontjából *egyéni nézetem*, hogy én nem volnék ellene még annak sem, ha *az olyan vidékeken*, *a hol nagyobb számú nemzetiségek laknak*, a magyar középiskolákban, gimnáziumokban ámbár *nem kötelezőleg*, nem is rendes tanár által — a vidék nemzetiség jellege szerint — a horvát, vagy a román, vagy a szerb, vagy a tót nyelvet is tanítanák, — hogy így ezen nyelvek egyikét, vagy másikat az *érdeklődő* magyar és nem magyar ajkuak megtanulhatnák.

Itt legyen megemlítve azon intézkedés is, hogy *neveltesse az állam minél több fiút a nemzetiségekből* az ezek részére szolgáló állami ösztöndíjak alapítása által. Mert ha *Szerbia*, *Románia* hozzánk is, külföldre is hatalmas pénzüsségeket küld ki — *állami érdekeinek előmozdítása*, illetve a hasonló nemzetiségek rokonszenvének ébresztése végett: akkor hazafias kötelesség parancsolja, hogy ilyen, vagy hasonló áldozatot Magyarország se sajnáljon *legalább a*

haza határain belül. Ennek elmulasztása bűn lenne a haza, bűn lenne a magyar nemzet ellen.

A földmives és iparos ifjaktól alakítandó *dalárdák* és *műkedvelő* társaságok is sokat segíthetnének a társadalmi egység kívánatos céljának elérésében. Ezeket is különböző kedvezmények és állami segélyek által lehetne ösztönözni város és megye szerte való utazásokra, kirándulásokra.

Sokat tehetnének elvégre a *cseléd tartó gazdák* is, ha nemzetiségi emberekből fogadnák cselédeiket. Ezek minden nehézség nélkül örömmel tanulják meg nyelvünket és ha szolgálatukból kilépnek és hazamennek: otthon majd rólunk más nézeteket, kedvezőbb véleményeket terjesztenének. — Ha köztapasztalás szerint a börtönökben, fegyházakban összeszoknak s még magyarul is megtanulnak a nemzetiségek: annyiival inkább fog e jó eredmény előállni a földművelés, ipar és kereskedés körül alkalmazottaknál, az építéseknel, a házi körben, gyárakban, az iparos és bányaműhelyekben.

De mégis legtöbbet tehet a társadalmi egység megtestesülésére a *magyar társadalom*, ha maga is erélyesen hozzálát a nagy munkához; ha *műveltségi, értelmi fölényét, fajsúlyát* minden egyes alkalommal: kirándulások, vándorgyűlések, kongresszusoknál minél gyakrabban és fokozottabb mértékben mutatja a nemzetiségek előtt. A nemzetiségek ha látják, hogy minden téren mi vagyunk az erősebbek és *velük humánusan bánunk*: önként hozzánk simulnak, önként elsajátítják szokásainkat önként megtanulják nyelvünket s észrevétlenül megbízható barátokat fogunk szerezni bennük.

III. Társadalmi válaszfalak lerombolása.

Hagyjunk föl tehát már egyszer a rendi fokozatok és osztályfalak felállításával, ha társadalmi egységet, egységes társadalmat akarunk. Ne kutassuk egymás hitét, vallását, hogy pokollá tegyük a földet; ne bolygassuk egymás foglalkozását, életpályáját. Mert nem az életpálya, nem a foglalkozás nemesíti meg az embert, hanem a személyes érdemek, a személyes tettek.

Magyarország nemzeti nagy céljainak megvalósításában egyikét sem nélkülözheti azon erők- és tényezőknél, melyek a társadalom különböző rétegeiben rejlenek.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a társadalmi egység nem követeli szükségképpen, hogy a mágnás megnyissa termeit, szalonjait a népnek és összeülekezzen a földmivessel, iparossal, vagy kereskedővel.

Minden ember azokkal társalog, mulat, a kikkel tetszik s ott érzi legjobban magát, a hol miveltség s más ehhez hasonló vagy ettől különböző körülmények nem állítanak eléje válaszfalakat.

Annyit azonban megkívánhatunk a haza érdekében, hogy az arisztokrata s általában a birtokos nemesség fedlje *előjogait* a társadalomban és a nyilvános közhelyeken s *tegyen le modorából magánérintkezéseiben mindent, a mi becsmérelhet, alázhat és sérthet.*

Azok pedig, a kik iparüzlet, vagy kereskedéssel foglalkoznak: viseltessenek a földbirtokos osztály iránt több bizalommal, nagyobb tisztelettel. S úgy azok, mint a földbirtokosok háritsanak el maguktól minden oly esetet, vagy ténykörülményt, melyet az irigység, rosszakarat, vagy féltékenység ürügyül használhat föl visszás helyzetek, feszült viszonyok előidézésére, félreértésekre, kiközkenésekre, kölcsönös meghasonlásra és társadalmi surlódásokra.

A jég megtört. A nemzeti társadalom minden fia és leánya érzi, hogy új kötelességek hárulnak rá: hogy a széthuzó erőket egyesítsük, a tespedő közönyt megtörjük; lelket öntsünk a kétségbeesésbe, bizalmat a csüggedésbe és hogy a hit, remény s szeretet magvait hintegessük el széles e hazában mindenfelé.

A tér nyitva, a nemzet hálás és ne panaszkodjék senki, a ki a közügynek igazán szolgálni akar, hogy nincsen számára tevékenységi kör; mert sem a főrangú jog, sem a demagóg irigység le nem szorítják őt ma már a közpályáról.

Oly számos *tere* van a köztevékenységnek, hogy választhat belőle mindenki magának valót — hajlama és tehetsége szerint.

Éppen az a mi bajunk, hogy nem akarunk foglalkozni a társadalom dolgaival, melyek fizetéssel, jövedelemmel nincsenek összekötve. Pedig ez az az u. n. *nobile officium*, mely olyan szépen jellemzi a múltban a jószívű, nemeslelkű és humánus gondolkozású magyar nemes embert. A kit a sors felruházott vagyonnal, műveltséggel, szélesebb látó körrel és polgártársainak becsülésével, bizalmával: férfi, vagy nő, az ne álljon felre egyik sem,

A *nobile officium* kötelességet ró a hazafira, hogy szolgálja az államot és társadalmat, gyámolítsa a szegényeket és szükölködőket. Csak így lehet erősebb az állam, nemesebb a társadalom s csak így gátolhatjuk meg, hogy az emberek ne rohanjanak az önzés, szükség vagy nélkülözés útján a szocializmusba.

A társadalmi ügyekkel való foglalkozást a hazaszere-
teten kívül még az *emberség* is követeli. «*Ne csak Istenben bizzunk, mint bizánk. Emberségünkben álljon fenn hazánk!*»

Munkásügyi szakosztály.

A munkásügyi szakosztálynak az a feladata, hogy a munkás-ügyekkel komolyan, behatóan és szeretettel foglalkozzék és rábirja a társadalom magasabb és vagyonosabb osztályát a munkások sanyaru sorsának enyhítésére, javítására.

I. Feladatai.

Az a feladata, hogy a fiatalabb munkás nemzedéket hazafias szellemben oktassa; hogy hazafias érzelmű magyar *munkavezetőket* alkalmazzon külföldi munkavezetők helyett, a kik egyszersmint agitátorok is s akik a külföldi munkásoknak még egyenlő képesség mellett is elsőbbséget adnak a belföldiek fölött s a helybelieket háttérbe tolják a vidékiek előnyére. A mi a hazai munkások közt méltán idézi elő az elkedvetlenedést, elkeseredést, elégtelenséget és ellenségeskedést. E miatt különösen sok a panasz a fővárosi gyáraknál és az *állam által is segélyezett* más iparvállalatoknál.

Feladata továbbá a munkásügyi szakosztálynak munkás otthonokról, rokkantak házáról, munkás olvasó-körökről, könyvtárakról, fillér-egyletekről, kár-, baleset-, betegség- és öregség esetére biztosító-intézetekről, munkásközvetítő intézményekről gondoskodni azok számára, kik munkát, vagy munkást keresnek. Feladata a *gabona- és munkauzsort*

rendezni; a mezei munkások téli keresetét novembertől márcziusig lehetővé tenni; a gyülekezeti és egyesületi jog rendezését sürgetni és a munkásoknak állami, egyházi, megyei és községi terheit a méltányosság eseteihez képest lehetőleg enyhíteni.

Sok más fontos kérdés tartozik még a munkásügyi szakosztály feladatai közé. A most előadottak azonban már oly lényegesek s annyira komoly és sürgős természetűek, hogy valamennyi mást megelőznek. — Elannyira, hogy ha ez intézkedéseknek most csak egy része fogantatottatik is: már akkor is helyes utjára léptünk a szociálizmus megoldásának.

II. Az agitátorok működése.

Baj volt az eddig hogy a munkások ügyeivel főleg csak az agitátorok foglalkoztak s hogy a munkások főleg csak azoknak eget-földet tárgyazó ígéreteiben biztak. Amin nem is lehet valami nagyon csodálkozni. Mert a tömeg csak abban hisz és abban bizik, csak azt emeli paizsára, a ki vele foglalkozik, a ki benne önértet, kedvet és tetterőt ébreszt.

Holott pedig ez agitátorok csak a zavarosban akarnak halászni, csak egyéni érdekeiket szolgálni és saját egyéni hasznukat előmozdítani. Az ő elemük csak az, a mi ködös, a mi fölleges, a mi zavaros. Ők csak ebben élhetnek, bujkálhatnak és bolondíthatnak. Mit bánják ők a következményeket; mit törődnek ők az elbolondított, félrevezetett szegény munkásnéppel, — csak saját uralmuk, jólétük a jelenben biztosítva legyen.

Az a feladatunk, hogy a munkásoktól ezen agitátorokat távol tartsuk, hogy a munkásokat ezen agitátorok

vezetése alól elvonjuk. Mert ezáltal legjobban meggátolhatjuk a szocialista párt működését; mint ezt a fővárosi szocialista *vezérelmek* tömeges kiutasítása példásan bizonyítja.

Nem is lehet törvényesség szempontjából helyteleníteni az agitátorok megfélemezését. Mert ezek az agitátorok örökös harcban élnek az állammal, egyházzal, bíróval és előljárósággal. Világos tehát, hogy ezek a munkások sorsán nem segíthetnek. Ezek a munkások helyzetét csak rosszabbítják, de nem javíthatják.

Az agitátorok a munkásosztályt *fejős tehénnek, keresetforrásnak* tekintik, mely dusan, fényesen jövedelmez nekik; a munkásoknak önmaguktól megvont és beküldött filléreikből házakat, földeket vesznek, uri módon élnek; pedig semmit sem fáradnak és tesznek. Az izgatásból élnek; éhen halnának, ha nem izgatnának; avagy ha a munkások saját fejükkal gondolkoznának és saját szemükkel látnák a helyzetet.

III. A szocializmus és terjedése.

Ugy az agitátorok, mint mások is sokan sokféleképpen magyarázzák a *szocializmust*. Mi is ez hát tulajdonképen az ő istentagadó és hazaáruló tanaival?

Végeredményében még sem egyéb az, mint a jelenlegi törvényes állami és társadalmi rendnek felforgatása és olyan jövendő alapítása, hol a *nagy tömeg az ur*, ez parancsol és garázdálkodik vak ösztön szerint. A társadalom szervezését magának követeli; el akarja venni az államtól, mely törvényei alá kényszeríti őket.

A szocialisták azt hirdetik, hogy nincs Isten, ez az ő *vallásuk*; nincs haza, ez az ő filozófiájuk. Nekik a törvény, az állam dogmája: csak papiros. Nekik a hit és

vallás, az egyház dogmája: semmi, álom, tünemény, illuzió, gyerekésznek való.

A szocialistának, ugymond, abból, hogy állam, nincs elég joga; abból, hogy ország, nincs földje s abból, hogy haza, nincs haszna. Pedig a haszon a fő a szocialistának; mert ő azt tartja, hogy *ott a hon: a hol a haszon.*

A szocialista agitátor nem ismer el *tekintélyt* maga fölött. Nem ismer Istent, nem ismer királyt, nem ismer hazát, nem ismer papot, nem ismer katonát, nem ismer sem bírót, sem előljárót. Ő nem vesz tekintetbe sem jogot, sem igazságot, sem erkölcsöt, sem tudományt, sem műveltséget. Neki nem parancsol senki, sem az ur, sem a gazda; neki a magántulajdon, kötelmi jog, szerződés, családi jog, házasság, apai hatalom és az örökösödési jog — ez mind semmi. Csak másnak vagyona és ennek a felosztása: ez a valami.

A szocialisták teljesen meg akarják szüntetni a privát termelés szabadságát. Teljesen meg akarják szüntetni a magán- és közgazdaság közötti különbséget; e végből azt követelik, hogy minden termelés igazgatása közvetlenül és kizárólag a közhatalom kezére legyen bízva. Minden munkát *közmunkává* tesznek s hogy ezt központosítsák, a polgárokat vasgyűrűvel szorítják össze.

A szocializmus a magántermelést teljesen átadná a közhatalomnak, úgy az ipar, mint a földmivelés és kereskedelem terén. A belkereskedelem megszűnnék, a külkereskedelem pedig államivá válnék; tehát az egyesek szabad versenye: ez abszolúte ki volna zárva. A magántőkét teljesen ki akarja küszöbölni; minden tőkét, ingót és ingatlant köztulajdonná akar tenni. De a ki a pénzügyi spekuláció üzelmét az által akarja megszüntetni, hogy a pénzt egyáltalán törli, ez az abuzussal együtt a

a hasznos uzust is kiküszöböli, kiönti a mosdóvízzel együtt a gyereket is.

A szocializmus az embert teszi ugyan a közgazdaszat központjává, de csupán az *anyagi javakra* irányozza tekintetét. Azonfelül oly *szervezetet* akar teremteni, a melyben az egyesek hallatlan, szembeszökőleg természetellenes, égbekiáltó despotizmusnak lesznek kiszolgáltatva. (*Madách* falanster jelenete.) Azzal a mi a nemzetek életében legelső sorban irányadó: az erkölcsi, vallási, értelmi és lelki javakkal semmit sem törődik.

Veszedelemes tanok ezek. Kétségtelen levén, hogy a szocializmus végeredményében alig egyéb, mint a legvadabb *anarchizmus*, mely ellen pedig épügy, mint a *szocialista sajtó* izgatásaival, lázításaival szemben is nemcsak az államnak, de a társadalomnak is a legerélyesebben föllépni és intézkedni kell.

A szocializmus és anarchizmus voltaképpen *két különböző fa* ugyan, más-más talajon nőtt mindegyik, leveleik is különbözők; de azért mégis ugyanazon mérges gyümölcsöt termi mind a kettő. Más a katechizmusa a szocializmusnak is, anarchizmusnak is, mindegyik más-más uton jár; de azért mindkettőnek azonos a célja: az állam és társadalom *felforgatása*.

Elszánt küzdelmet kell folytatni mindkettő ellen, haladéktalanul megtéve mindazon megelőző (praeventiv) intézkedéseket, melyek a nagyobb méretű kitöréseket, eruptiókat meggátolhatják és a gazdaközönséget megszabadíthatják az utolsó katasztrófától.

Nagyon természetes tehát, ha egyformán védekezünk mindkettő ellen, akár a parasztszocialisták kaszái fenyegetnek, akár az anarchisták kései? A szocialista paraszt csak úgy megragadja a kést, mint *Casario*, *Ravachol*, vagy *Lucheni*. Avagy ha a föld felizgatott népe fejünkre

gyujtja a házat, akkor talán így szóljunk: «Ez a gyujtogatás nem számít, mert ezt a szocialisták tették!».

A szocializmus 1891-ben még csak *Békésmegyében*: Orosházán és Csabán mutatkozott. 1892-ben már *Csanádmegyében* és *Csongrádmegyében* Hódmező-Vásárhelyen is föllépett. 1896-ban pedig már 11 megyében és 3 kir. városban ütötte föl fejét. Mig elvégre 1897-ben 24 vármegyében és 9 kir. városban konstatálta a hivatalos hatóság a munkásmozgalmat.

És ez így terjedhet tovább és tovább, mint a láva, mindig fokozottabb gyorsasággal; kiméletlen hadat üzenve a tizparancsolat öröktörvényeinek. Ha csak az ő higgadságát soha el nem vesztő *bölcsesség* az ő okos, igazságos, de mindamellettt erélyes intézkedéseivel mielőbb közbe nem lép.

Most még csak a *magyarság*, helylyel-közben a *szerbek* és *sokácok* s elvéttve itt-ott a *németek* vonattak bele a mozgalomba. De félni lehet, hogy behurczolják majd e *kört* a nemzetiségek által lakott vidékekre is, a hol már csak azért is válhatik veszélyesebbé, mert a *nemzetiségi mozgalmakkal* egyesíthetjük.

IV. A munkásmozgalmak története.

Bármily fenyegetőnek lássék is azonban a szocializmus terjedése: attól megijedni, megrettenni mégsem szabad. Szemébe kell annak nézni. Mert a tűzpróbákat is keresztülélhetjük, a legnagyobb bajokat és akadályokat is leteperhetjük, ha tervszerűen, a helyzetnek józan és komoly megfontolása mellett, bátran és férfiasan szállunk elébe.

A helyzet rendkívüli. A rendkívüli helyzet rendkívüli.

eszközök alkalmazását nemcsak megengedi, de azt is köveveteli: hogy nem félve és nem riadva vissza semmiféle egyéni kellemetlenségtől, minden izgatás, kihágás, veszélyes fenyegetés rögtön és a legszigorubban megtoroltassék.

A rendkívüli eszközök alkalmazásának szabadságára ily esetekben a korszakonként meg-megújuló *parasztlázáások* történetei adják a példát úgy a mi hazánkban, mint a többi Európában. Ezek adják a példát a *munkásmozgalmak* eredménytelensége, sikertelen voltára nézve is. Mert az állam és társadalom egyesült erejének mindig sikerült elnyomni az ilyen féktelenkedő munkásmozgalmakat, melyeknek aztán nemcsak azok szenvedték kárát, kik abban tevékeny részt vettek, hanem családjaik és az ártatlanok is. Mert a büntetés karja erős és a keze ilyenkor kelletlenül is hosszabbra nyulik.

Magyarországban a nemzetiségi fölkelésektől eltekintve, legismeretesebb a *Dózsa György*-féle parasztforradalom 1514-ben a Tisza vidékén, melyet *Báthory István* és *Zápolya János* seregei még meglehetősen idejekorán megsemmisítettek.

Ez történt az 1735-iki *Péró*-féle és az 1831-iki *felsőmagyarországi* (zemplén- és sárosmegyei) munkásmozgalmakkal, ugynevezett *parasztlázáásokkal* is, a mely utóbbit *Kossuth Lajos* fékezte meg hatalmas szónoklatával, pusztá kézzel, bátran és elszántan elébe állván a bősziült parasztságnak. Ez volt Kossuth Lajosnak első szereplése. Szónokolt egyszer magyarul, máskor tótul; élénk színekkel fejtette ki előttük a veszedelmet, a melybe vakon, fejeveszeten rohannak s végre is szétoszlásra bírta a galádul felbujtogatott népet.

A Dózsa-lázadásnál még nagyobb és vérengzőbb volt az a parasztháború, mely a reformáció korában 1525-ben *Délnémetországban* a Rajna- és Majna-vidékén pusztított az

evangéliumi egyenlőség megvalósítása végett. *Eredmény itt sem volt semmi.* Mert a német nagyfejedelmek és a hűbérurak katonái végre is legyőzték a fölkelőket és ezeknek lézengő lovagvezéreit, kiknek véres pusztításairól a kiégett üszköt és zsarátnokot rejtő romladékok, ember- és állatkinzások és mészárlások tanuskodtak.

Éppen ilyen eredménynélküliek voltak azon pórlázadások is, melyeknél a XIV. és XV. századokban a *svájci* parasztok verekedtek össze az osztrák lovagcsapatokkal. Ugy nemkülönben a *husszita* háboru is Csehországban, hol szintén a pórnép harczolt a császári hadsereg ellen, megint csak eredmény nélkül.

Ide lehet még számitani *Franciaországban* az u. n. párisi *frondt*, mely ellentétben a föld népeinek mozgalmával, a *városi polgárok* forradalma volt *IV. Henrik* és *Richelieu* által vezetve az elégületlen alsóbb néposztály és a nemesség ellen.

A társadalmi vajudások örökké forgó képe ez már háromezer év óta, *Plato* és *Aristoteles* görög bölcsek és államférfiak korától egész mostanáig. Eleven bizonyságaul annak, hogy nem a számtani és *fejszerinti*, hanem mértani, vagyis az *érdemszerinti* egyenlőségben van az igazság.

Platónak, a ki a kommunisták és szoczialisták ős edesapja volt, tanításait az *egyenlő vagyonközösségről*, a világ már háromezer év előtt elvetette épugy, mint elvetette azon elméletet is, melyet a *nőközösségről* és a *gyermeknevelés közösségére* nézve előadott.

A vagyonközösség a *magántulajdont*, a *nőközösség* a *házasságot*, a nevelésközösség az *apai és gyámi hatalmat* semmisítette volna meg.

Mig ellenben háromezer év óta helyesli és követi már *Aristotelest*, ezen legnagyobb csillagát a nagy államférfiaknak. *Aristoteles* már háromezer év előtt is azt tani-

totta, hogy a vagyon és haszon mindenkinek *személyes érdemei szerint* jusson — a teljesített szolgálatok arányában. *A mérvadó a végzett munka milyensége és mennyisége legyen.*

A szocializmusnak és kommunizmusnak tehát már háromezer éves multja, története van. Pályafutását megkezdte az ős hajdankorban, folytatta a középkorban és nem akarja ezt abban hagyni az ujkorban és a jelenkorban sem.

Győzelemre azonban sohasem juthatott, mert igazságosnak, méltányosnak vagy emberhez illőnek sohasem találtatott.

V. A hazafias munkások többsége és vezetése.

Baj volt az eddig, hogy a munkások ügyeivel a társadalom magasabb és vagyonosabb osztálya nem igen foglalkozott, nem is igen mert foglalkozni, mert forradalmi törekvésekkel gyanusították őket. Pedig ezek voltak, vagy ezek lettek volna az igazi jó hazafiak.

Innen van, hogy a gazdaközönség eddigelé a munkásmozgalmakat ölbetett kezekkel nézte s ezzel magát mintegy alávetette az agitátorok és a felizgatott tömeg terrorizmusának. Tétlenül szemlélte az elharapódzó kórt és a *kormányra* bizta az orvoslást.

A társadalom még ma is a kormányban és közhatalóságokban keresi mankóit; csak ezek támogatásaival akar és tud járni. Pedig itt már az idő, itt van az utolsó pillanat; hogy a társadalom is *öntudatára* ébredjen és cselekedjék. Mert ha a munkások is elszakadnak tőlünk és veszély fenyeget bennünket a *mezőgazdasági munkások* részéről is: ki védi meg majd államjogunkat és ha majd mindenünnen felhangzik a nemzetközi szocialisták dala, ki védi meg a hazát, a szülőföldet, ki védi meg a ma-

gyart a horvátok, szerbek, románok, tótok, szászok, németek és egyéb nemzetiségek kifelé való, bomlasztó törekvései ellen.

A munkások tulnyomó többsége most még józan, megbízható, higgadt emberekből áll. Ha ezek tapasztalni fogják, hogy velük a gazdaközönség s a magasabb és vagyonosabb társadalom is foglalkozik, jóakarattal érdeklődik: erősen hiszem, hogy a *szocializmus megáll diadalmi útján*.

Mert ekkor azok a higgadt és hazafias érzelmű, vallást, erkölcsöt és törvényt tiszteletben tartó munkások, *kik többségben vannak*, megnyugszanak sorsukban. Meg lévén győződve arról, hogy az a gazda, az a birtokos osztály mégis csak jobb és megbízhatóbb barátja a népnek, mint az az ingyenélő *agitátor*, a ki a szegény munkásnak elcsalt vagy elkéregetett filléreiből vigan és nagyuri módon éli világát.

A józanabb többsége a munkásoknak tudja és belátja, hogy az ő bajukon és sanyaru sorsukon jobban és biztosabban tud segíteni az az *előkelő társadalom, mely neki szolgálatot ad, öt munkával, bérrrel, jutalommal és jövedelemmel ellátja*; — az a magasabb és vagyonosabb társadalom, mely nem áll örökös harcban a fennálló renddel, törvénynyel, a hivatalos hatalommal és nem ellensége a békének, nyugalomnak és szeretetnek a munkás és munkaadó között, mint az az *agitátor és az a szocialista sajtó*, mely nyílt lázadást folytat az állam és társadalom, Isten, haza, törvény és alkotmány ellen.

S éppen azért, mert eddigelé még a munkások tulnyomó többsége, higgadt és hazafias érzelmű polgárokból áll: ezekkel ugy a törvényhozásnak, mint a kormánynak és társadalomnak foglalkozni kell. Foglalkozni kell pedig komolyan és szeretettel. Mert csak így választhatjuk el

őket a mindenütt jelenlevő agitátoroktól; mert csak így akadályozhatjuk meg, hogy az agitátorok karjaiba vessék s azok vezetése alá rendeljék magukat.

VI. A jóra való munkások becsülése.

A munkásosztály megérdemli, hogy őt szeresse, megbecsülje úgy az állam, mint a társadalom. Mert az a szerény, kopott és legtöbbször foszlányos, rongyos zubbony legtöbbször meglehetősen szívet, nemes lelket takar. Azok a markok és tenyerek, melyek a sok munkától meg vannak kergesedve s azok a vállak és karok, melyek a sok dologtól meg vannak izmosodva, erős és hatalmas támaszai e hazának. A mit a munkás keze elvet, azt sem az aszály el nem pusztítja, sem a vízáradás el nem sodorja, sem a jégverés össze nem zuzza. A munkás keze után a földiekből égiek sarjadnak, a kicsinyből nagy születik és az, a mi mulandó, örökkévaló jutalomban hajt ki.

A munkásnép ugyanaz a társadalomban, a mi a *termőföld* a fizikai életben. Nincs közjólét a nép jóléte nélkül; nincs közerkölcs a nép erkölce nélkül. Mert a mit a társadalom felsőbb rétegei megteremtenek a maguk számára, azt elsodorhatja egy hulláma a háborgó népnek, ha jogos igényei ki nem elégítetnek.

Éppen azért, ha a munkások tévednek, talán tömegesen tévednek, nem szabad ezt mindjárt bűnnek, vagy rakoncátlanságra hajló vérmérséklet lázadásának tulajdonítani. Jogunk van feltenni, hogy vétség, kihágás, vagy bűntény elkövetésére örömet senki sem vetemedik.

Én szeretném, ha nyilvános közhelyeken táblák állítatnának fel ezen szavakkal: «Becsüld a munkást!» Ezzel valószínűleg többre mehetnénk a szocializmus megoldásában, mint sok cifra teoriával.

A becsülés maga után vonná, hogy teljes komolysággal foglalkozzunk a munkás nép szükségleteivel és ne mindig csak azon törjük a fejünket, hogy minél kisebb bérért minél több munkát kapjunk.

A becsülés maga után vonná, hogy a társadalom *segítő kezét nyújtson a munkában*. Mert magunkat segítjük meg azzal, a mit a munkásnak adunk szerető szívvvel. Társadalmi válaszfalakat rombolunk le észrevétlenül. Fajunkban az értelmi és erkölcsi erőt szaporítjuk alig megérezhető áldozatok árán.

Igen is! Mi megbecsüljük a munkást, segítjük is a munkást. De csak úgy, ha viszont a munkás is megbecsüli magát és a teljesíti a maga kötelességét. A munkás is tartsa első kötelességének tisztelni és szeretni az Istent, a királyt, hazát, nemzetet, a fennálló törvényt s a létező társadalmi rendet.

A munkások is gondolják meg, mivel tartoznak hazájuknak, szülőföldjüknek, nemzetüknek és Magyarországnak, melyről igazán mondja intőleg a költő: «Hazádnak rendületlenül légy hive ó magyar! Bolcsőd ez majdan sirod is, mely ápol s eltakar. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell!»

Kövessék e tekintetben a franciaországi munkások példáját, kik elismerték azt, hogy ők igenis csak *egy nemzethez* tartoznak és csak *egy hazájuk* van.

A dolog így történt.

A készülő párisi világkiállítás földmunkásai csekélynek tartották bérüket, sztrájkolni kezdtek és példájukat követték a többi munkások is. A munkástözsde forrongott, gyűlés gyűlést követett, a sztrájk mind nagyobb arányokat öltött. Ebben a válságos pillanatban a párisi községtanács *kiáltványt* intézett a munkaadókhoz és munkásokhoz. A munkaadókat felhívta, hogy teljesítsék a mun-

kások kívánságait a *méltányosság keretében*; a munkásokat pedig, hogy vegyék tekintetbe mivel tartoznak Páris főváros és Franciaország iránt. A nemzetköziség talaján álló szocialistáknál tehát a *hazafiságra* esett a hivatkozás.

És ime, mi történik. A sztrájkmozgalom lohad, a munkások jórésze ismét munkába áll, mert nem engedheti, hogy a *francia dicsőségesen* szégyenfolt essék.

A munkás osztályllyal való foglalkozás tehát megérdemli a fáradságot. A cél oly nemes, oly szép, olyan emberi és életvágó, hogy megérdemli a mélyebb és behatóbb gondolkozást; megérdemli azt, hogy Magyarország minden igaz és hű fia egyesüljön ezen nagyfontosságú társadalmi kérdés megoldásában.

VII. A kisgazdák megélhetése.

Mielőtt azonban a munkás osztály feladatainak ismertetését befejezném, nem hagyhatom említés nélkül azt a sajtószertű és különös tapasztalatot, hogy ámbár a *gazdáknak* is végtelen sok a bajuk, náluk is erős az életharcz és keserű az életküzdelem: a nyilvánosság azonban hírlapok és gyülekezetek útján mégis csupán csak a munkásokkal foglalkozik.

Holott pedig a munkáskérdés a legszorosabban összefügg a *kisgazdák* és *középbirtokosok* megélhetési viszonyaival. A kettő között kapcsolatos lánczolat létezik. Egyik sem rendezhető külön-külön a másik nélkül.

A mezei gazdák is rossz időket élnek, súlyos anyagi gondokkal küzdenek. Nem csoda tehát, ha ezek természetes következményeit erősen megérik a mezei munkások is.

A mezei gazda jövedelmei megfogyatkoztak és ez

szükségképpen maga után vonja a *regie*-költségek, a termelési kiadások kevesbitését is, apasztását is.

A termelési költségek ezen összevonása kihat a mezei munkásokra is és legelső sorban is ezeket sújtja. Mert a gazda ezen kiadásának szűkebbre szorítása miatt a munkás keresete is csökken, jövedelemforrása megapad; pedig az igényeik és szükségleteik nála is fokozódnak az előhaladó korral és kulturával együtt.

Ha mindezekhez azután hozzáveszszük az állami, törvényhatósági, községi és számos egyéb egyházi és világi adók, terhek és járulékok rohamos emelkedését s a *rossz gazdasági éveket*, melyeket elhárítani szintén nem lehetett: mindezek talán önmagukban véve is elegendők voltak a munkás-mozgalom megteremtésére.

Hogy azonban e mozgalom annál biztosabban kitörjön és lázadássá fokozódjék: megjöttek a *külföldi szocialisták* is. A fővárosban megtelepedtek, hiveket, prozelitákat szereztek és innen kiindulva megkezdték a vidék megdolgozását.

Az pedig csak rendszerét, ügyességét bizonyítja ezen fővárosi intézők és vezetőknél, hogy működésük területül első sorban nem a *Felvidéket*, vagy az *erdélyi részeket* választották ki, hanem az *Alföldet*, mely sokkal gazdagabb.

Az Alföldön lakó magyarság első sorban a legelégedetlenebb és mindenkor legkönnyebben volt hajlítható az *ellenzéki ségre* s esetleg az erőszakosságra. A magyar munkás felfogása, elhatározása gyorsabb s értelem és műveltségi fokozatra nézve is megelőzi az ország más faji jellegű többi lakosait. Tehát már ezen sajátos tulajdonságainál fogva is könnyebben fölvilágosítható és rábeszélhető.

De éppen ezen tulajdonságoknál fogva az a szenvedély s minden hátsó gondolat nélküli tárgyalás közvetlen a *munkaadó gazda* és a *munkások* között eddig is meg hozta,

ezután is meg fogja hozni a békés, méltányos kiegyenlítést. Mert alig hiszem, hogy az, a ki józan felfogással és elfogulatlan ítélő tehetséggel bír, állást foglaljon a munkások olyan követeléseire ellen, melyek jogosak, méltányosak és másoknak sem erkölcsi, sem anyagi megkárosítását nem vonják maguk után.

VIII. Budapest, mint a munkásizgatás főfészke.

Fődolog azonban, hogy a munkásmozgalom feje: *Budapest* éber figyelem és óvatos ellenőrködés tárgya legyen. Itt van a baj fészke. Itt vannak a főbünösök, a lelkiismeretlen iparlovagok, kiknek nagyuriansan, fölségesen megy a dolguk és mindenre van alkalmas módjuk.

A fővárosra kell tehát legnagyobb súlyt helyezni s az ellenműködésnél az itt lakó *agitátorokat*, embereket és bujtogató *sajtótermékeket* a vidéki munkásosztálytól izolálni, elhatárolni, távoltartani.

Oda kell törekedni, hogy azon kötelékek, melyek a féktelen, izgató központot a félrevezetett vidékekkel összefűzik, teljesen szétvágassanak.

Még most nincs késő. Még most tulnyomó többsége a munkásoknak *hazafiakból* áll, a kik magyar honpolgároknak tekintik magukat és nem világpolgároknak; a kik nem csinálnak országos politikát, hanem szolgálják a magyar nemzet javát.

A magyar munkások ezen *hazafias érzületét*, ezt a nemzeti tulajdonságot más boldogabb nemzetek fiai nem érzik, nem értik. Éppen azért az ide jött-ment szociáldemokraták hiába is akarják rábeszélni a magyar munkásokat, hogy ők se legyenek hazafiak, ők se legyenek magyarok, hanem csak munkások; hogy ne szeressék

hazájukat, a mint, hogy ők sem szeretik azt, mert az ő szemükben ez a fogalom *ország* és *állam*, különösen pedig ez a szó *haza* és *nemzet* csak alárendelt elfogultság, megszokás, vagy együgyűség szüleménye.

A magyar munkás még ha bizonyos mértékben szocialista érzelmű is, még akkor sem felejtí el pillanatig sem magyar származását, édes hazáját: nem áll mint ellenség szemben a nemzet többi osztályaival; nem akar forradalmat, hogy a magyar alkotmányt és a magyar államot felforgassa, mert együtt érez a nemzettel, mint tagja a testnek és mint ennek az országnak hű fia, benső szeretettel ragaszkodik hazájához.

Beszélhet neki a német agitátor; a magyar ember az ő kedvéért nem fordul hazája ellen s tőle el nem szakad. Több *erkölcsi* tartalom van a magyar munkásban s kevesebb benne az önzés, az egyoldalúság, mint a németben.

A mit a kozmopolitizmus apostolai prédikálnak, azt a magyar ember, hála Isten, még nem igen érti; az a mi munkásainknak nem kell.

És igazuk van! Mert ha a magyarság *társadalmi háborút* kezdene, ha megoszlaná az általános szavazati jog fölött; avagy, ha mi is olyan pártoskodást vinnénk véghez, mint a *berlini*, *bécsi*, *westfaliai* vagy a *belga* anarchisták: hamar vége lenne Magyarországnak, melynek annyi ellensége van köröskörül, idebent is, odakünt is. Hogy aztán a munkáskérdésből is mi lenne majd akkor, ha a magyar szabadság elveszne! Ezzel aztán ugyan ki törődne azok közül, a kik most német vagy francia nyelven hirdetik az új evangéliumot!

A nemzetközi propaganda Magyarországot a veszélyben nem segítené. *Nekünk magunktól kell boldogulni összetartással és nem civakodással, mert kevesen vagyunk.*

Éppen azért nagyon kívánatos egy nemzeties, mint

hazafias szempontból, hogy a magyar munkások emancipálják magukat a külföldi vezetők alól! *Mert ha már egyáltalában kellene szocialdemokráciának lenni, akkor Magyarországon még ennek a szocialdemokráciának is magyarnak kell lenni* és alkalmazkodnia kell a magyar ember fel fogásához, gondolkozásához, szokásmódjához és erkölcsihez, a melyek között pedig legelső és legfőbb a *hazafiság*.

A magyar munkásvezéreknek be kell látni, hogy mi a mi édes hazánkat nem hagyjuk; hogy Magyarország a magyaroké; hogy idegenek itt nálunk nem uralkodhatnak. Az idegenek dolgozzanak, ha ide jönnek; de ne parancsolgassanak. Hagyjanak nekünk békét. Hagyják meg nekünk magyaroknak nyelvünket, nemzetiségünket, hon szerelmünket.

Az Uristen magyaroknak teremtett bennünket és nem lehet mindenki hazátlan világpolgár, mint ezt a németről mondani szokták. De nem arról a németről, a kitől mi magyarok annyi sok szépet, jót és nemes dolgot tanultunk és jövendőben is tanulhatunk. Hanem arról a németről mondják ezt, a ki ex offo születik, büróban nevelkedik és akták közé temetkezik.

IX. Az iparos ifjuság hazafias nevelése.

És itt kell megemlitenünk különösen az *iparos ifjuság* hazafias és modern szellemben való nevelését, szakképezését is, a mely elsősorban függ az *iparos ifjusági egyesületektől*.

Szinte hihetetlen, milyen sanyaruan tengődnek ezek a nemes törekvésű s nagy gazdasági és társadalmi jelentőségű egyesületek a társaskörökhöz, klubokhoz képest. És miért? Mert azok, a kik hivatva vannak arra, hogy támogassák őket, nem törődnek velük.

Az önálló iparosok, a kiknek érdekükben áll, hogy jó és minden tekintetben megbízható munkásokhoz jussanak; az iparbarátok, a kik egyre azt hangoztatják, menyire szívéükön viselik a hazai ipar sorsát és a mindenféle rendű és rangu iparhatóságok, ipartestületek alig vesznek tudomást ezeknek a hazafias egyesületeknek a létéről. A mi természetesen magára az iparos ifjuságra is visszahat s így züllésnek indulnak a legnemesebb intenczióju egyesületek — vagy százan vannak az országban — éppen most, mikor az iparos ifjuság hazafias nevelésére és szakképzésére a legnagyobb szükség van.

Pedig mód és alkalom kínálkozik elég e hasznos egyesületek támogatására.

Sokat tehetnének az iparosok e nemes célok érdekében az által is, hogy munkásaikat, segédeiket az ilyen egyesületekbe való belépésre buzdítanák, munkásszükségletüket az ilyen egyesületekből fedeznék stb.

Szóval, a céltudatos iparpolitikusnak valahára figyelemre kell méltatnia azt az iparos ifjuságot, a melynek kezébe hazai iparunk jövője van letéve.

Nemzetiségi szakosztály.

A nemzetiségi szakosztálynak az a feladata, hogy a nemzetiségek között az elégtelenséget, bizalmatlanságot megszüntesse, a békét, barátságot, jó egyetértést előmozdítsa.

I. Feladatok.

Az a feladata, hogy megértesse a nemzetiségekkel, hogy a hazafiságot igen szépen össze lehet egyeztetni a nemzetiség fogalmával, mint ezt már gróf *Zrinyi Miklós* tette, Péter öcscséről eképpen szólván: Az én vitéz öcsém nyelvére bár horvát, de azért, mint magyar imádja hazáját.

Meg kell értetnünk a hazánk területén lakó népfajokkal, hogy lehet valaki *nemzetiségére* nézve német, horvát, szerb, román vagy tót; de hazafiságára nézve nem lehet más, mint magyar. Mert nemzetiség sok, sok van, de haza csak egy van: a területileg és politikailag feldarabolhatlan ezer éves Magyarország. Bármilyen nyelven is beszéljenek tehát a köztünk lakók, ők mégis magyar állampolgárok s mint ilyenekre a magyar nyelv tudása csak előnnyel és haszonnal járhat. Mert a magyar nyelvnek, az államnyelvnek tudása nélkül sem a politikai életben, sem a megyei és községi ügyek rendezésében nem vehetnek részt olyan mértékben, a milyen mérték őket a magyar nyelv tudása mellett méltán megilletné.

Ez legyen a felelet azon vádaskodásra, hogy Magyarországon a nemzetiségek mindenféle politikai nyomásnak ki vannak téve és hogy a hol csak alkalom kínálkozik, minden tekintetben mellőzik őket. Nem mi fosztjuk meg a mi nem magyar ajku testvéreinket. Önmaguk zárják el maguktól az előnyöket, az állami és társadalmi boldogulásra vezető utat az által, hogy szándékosan nem akarják megszerezni a törvény által megkövetelt képesítő kelleket; a melyek közé szükségképen tartozik az *állami nyelvnek* tudása is.

Béke és szeretet a jelszavunk jóindulatu nemzetiségi honfitársainkkal szemben; ellenben határozott erély és tevékenység a túlzók irányában, kik nemzetiségi honfitársainktól csak nyugalmost rabolják el és a nemzeti egység megbontására irányuló törekvéseik által pozitív eredményeket amugy sem érhetnek el; mert addig, a mig magyar lesz ezen a földön Szent István koronájának épességét minden túlzóval szemben meg tudjuk és meg is fogjuk védeni.

Kötelessége tehát a hazafias értelmiségnek az ily izgatásokat éber figyelemmel kísérni, az izgatók munkáját megnehezíteni, megakadályozni, hatásukat ellensúlyozni. Az értelmiséget idáig iskoláztatni azonban csak vidéki szövetségseink lesznek képesek.

II. A magyar faj politikai türelmessége.

A magyar nemzet a nemzetiségekkel szemben sohasem követte el azt a politikai türelmetlenséget, a melyet a nagyobb külföldi államok eljárásában tapasztalunk. Tudjuk a történelemből, hogy mit tett azokban a politikai nemzet a többi népiségekkel szemben.

Nézzük csak *Franciaországot*, mely ma már a nemzeti egység és nemzeti állam példányképeül szolgál. A szabadság, egyenlőség és testvériség hazájának mondják. Mégis a hol a többi népfajokat asszimilálni, magábaolvasztani nem sikerült: kiirtotta őket a civilizáció előnyére.

Ez történt *Spanyolországban* is, a hol a kelta és gallus faj beolvadt az iberekbe.

Angolországban a szász, angol, iber és gallus lakosoknak semmi faji hasonyszerüségé Vales és Skóczia (az egykori Kaledonia) kelta eredetü népeivel; mégis az angol államélet és tudomány néprom gyanánt tekinti őket, nem lévén joguk követelni, hogy éljenek.

Hát a mi tudós tanáraink a *németek*, kiknek a civilizáció körül szerzett érdemeit senki sem ismeri el nálamnál jobban, hát ők vajjon kegyesebbek voltak-e a maguk szlávjai iránt? Tudjuk, hogy Hannovera, Mecklenburg, Holstein, Anhalt, Poroszország, Szászország és Ausztria nagy részének lakossága tótokból állott. Hamburg, Lübeck, Rostock, Schwerin stb. szláv népeknek voltak tót nyelvü székhelyeik. Szlávok alapították Lipcsét, Drezdát; mégis az ugynevezett higgadt német közvélemény, a német komoly tudomány és a lelkes német hazafiság jelenleg is magasztalja Medve Albertet, hogy keresztes-háborut viselt Brandenburg szlávjai ellen s fennen áldja a Frigyeseket, kik irtó hadviselést folytattak Pommeránia, Szilézia és Posen nem németajku, lengyelül beszélő lakossága ellen. Elszász-Lothringenről nem is beszélek, sem arról, hogy a porosz kormány csak legujabban is száz milliót kért és kapott a poseni lengyel birtokok kisajátítására. Hiszen a mi történt, az mind a nagy *einiges Deutschland* érdekében történt.

Mi magyarok soha sem gyakoroltunk ilyen politikai türelmetlenséget az ország más eredetü és más

nyelvü nemzetiségeivel szemben. Nem is szándékunk követni őket. Isten őrizzen!

A világtörténelemben páratlanul áll az a testvériesség, az a nagylelkűség, melylyel a magyar törvényhozás a birodalma területén talált, vagy idemenekült népfajok iránt viseltetett.

Történelmünk és törvényhozásunk tanuságai határozottan ellentmondanak azon ráfogásnak, mintha Magyarország az itt lakó nemzetiségek elnyomására magát eszközül valamikor odaadta volna. A pusztaszeri nemzetgyűléstől kezdve le egész az 1849-iki szegedi országgyűlésig, vagy ettől le egész a mai napig egyetlen egy törvénycikkely sincs, a mely nálunk egyik vagy másik nemzetiséget sérelmesen illetett volna.

Az uralgó magyar faj a többi nemzetiségeket mindazon jogokban részesítette mindig, melyekkel a magyar születésűek birtak. A törvényelőtti jogegyenlőség vörös fonalként húzódik végig egész törvényhozásunkon — a honfoglalástól kezdve egész mostanáig. Ezt be is lehet bizonyítani a *nemesség*, *polgárság* és *parasztsorsuak* történetével.

Már a honfoglalás idejében Árpád uralkodása alatt nemcsak azok voltak magyar nemes emberek, kik a hét ősi törzs és száznolcz nemzetségből származtak, hanem magyar nemeseknek tekintettek a szláv és más eredetű népfajok is, kik a magyarokat a honfoglalás nagy munkájában segítették s ezáltal a haza körül érdemeket szereztek. *Laurea virtutis*. És ezt be is lehet bizonyítani a *nemesség*, *polgárság* és *parasztsorsuak* történetével.

Valamint a született magyarok, úgy a más ajku nemzetiségek is, a törvényes követelmények mellett azonképpen lehettek megyei nemesek, egyházi és világi főurak, az ország zászlósbírói, grófok, bárók, állami és törvényhatósági tisztviselők későbbben is. Azonképpen lehettek *városi polgárok* is, ha az ipar és kereskedés terén kitűntették magukat. De

épp úgy lehettek és voltak jobbágyok is nemcsak a nem magyar ajkuak, de a magyar ajkuak is.

Ez uton váltak jó és gyakran hatalmas magyarokká a más nyelvű lakosság jelesei s ez uton erősbödött meg a magyar értelmiség annyira, hogy elvégre igenis nagylelkű s mondhatnám *főlényében bizva*, egészen közönyös lett a *nemzetiségi áskálódásokkal* szemben.

Egyszóval testvérekül fogadtuk őket: horvátokat, románokat, tótokat, szerbeket, szászokat, ruténeket stb. mindenben. *Semmiből sem voltak kizárva; semmiben sem voltak megrövidítve.* Előnyökben és hátrányokban egyiránt részesültek ép úgy, mintha született magyar ajkuak lettek volna.

Sőt többet mondok, mert történelmi tény, hogy a nem magyar ajkuak *nagyobb jogokkal* ruháztattak fel, mint a született magyarok. Önkormányzatot és kiváltságokat, autonómiát és privilégiumokat kaptak, melyeknél fogva a megyei hatóság alól kivétettek, csak a koronás király hatalma alatt állottak, saját tisztikarral bírtak, *statust in statu* képeztek és önmaguk gyakoroltak maguknak törvénykezési és közigazgatási hatóságot.

Ilyen autonómiát és privilégiumot nyertek: már az Árpád királyok kezdő korában a városok alján letelepülő *németek* (hospites), kik minden előbbi jogaikat megtartották; II. Endre királytól a Tráczsiából jött *románok*; II. Géza illetve IV. Istvántól a szepesi és erdélyi szászok; IV. Bélától a *kunok*; Nagy Lajos királytól a *ruthének*, kik Kariotovics herczeg vezérlete alatt jöttek hazánkba és I. Lipóttól a Csernovics Péter vezérlése alatt betelepített *szerbek*. Már Szent István arra inti fiát, hogy a betelepülő idegeneket pártolja. Kálmán király pedig elrendeli, hogy az idegenek félannyi adót fizessenek, mint a honosok.

Igaz, hogy legujabban a köztörvényhatóságok rendezése alkalmával (1876-ban) ezek az önkormányzati ható-

ságok és kiváltságok elvonattak a nemzetiségektől, de elvonattak ugyancsak akkor a magyar ajkuaktól is. Elvonatott a *székelyektől, jászok- és kunoktól*, a nagykikindai kerülettől, több olyan megyei hatóságtól és mintegy ötven olyan királyi várostól, melyekben előbb is, most is magyar ajkuak laknak. Átalakították területeiket, a köztörvények alá helyezték s a megyékbe olvasztották őket.

A magyar törvényhozás tehát még itt is a jogegyenlőség és viszonyosság követelményei szerint járt el.

A privilégiumokat pedig meg kellett szüntetni, mert 1848 óta a közszabadság korában, a privilégiumok ideje lejárt.

A leghatározottabban ellentmondunk tehát azon állításnak, hogy Magyarországon, a nemzetiségek most vagy előbb valaha nálunk elnyomva lettek volna. Sőt ellenkezőleg nincs Európában ország, hol a nemzetiségek több jogot élveztek volna, mint Magyarországon. S épen azért is nincs Európában ország, a hol a nemzetiségek erősebben megizmosodtak és nagyobb követelésekkel mernének föllépni a nemzeti egység és nemzeti állammal szemben, mint Magyarországon.

A *cseh-tót* párt az egykori nagy Morvaország visszaállításáról beszél. Az *illyr* nép meg Délslávia létrehozásán töri a fejét. A *románok* szerint pedig az u. n. Dákorómánia Nagy-Váradtól egész a Dnizster folyóig terjedne. Mindez bekoronáztatván a nagy *Panslavia* által, mely a földtekének legalább is egyötödrészét foglalná magában.

III. A nemzetiségi mozgalmak nem természetesek.

Eltekintve azonban mindezekről, nálunk Magyarországon a *nemzetiségi mozgalmak nem természetesek*. Mert azok nem a nemzetiségek érdekeit tartják szem előtt, hanem

az agitátorokét, a kik nem fajpolitikát csinálnak, mely fajszeregeten alapul, hanem kenyérkeresetet, népbolondító, törvény és közrend ellen lázító, hazaáruló mesterséget üznek.

Az agitátorok az izgatást életpályának, keresetforrásnak tekintik, mely nagyon jól jövedelmez nekik. Könnyen, uriasan meg lehet belőle élni, pedig kvalifikáció sem kell hozzá.

A krajczárokat és forintokat önként összehordja a szegény nép, melyet elbolondítottak, tévutra vezettek, fanatizáltak. Éhen halnának, ha ez a megcsalott nép tiszta szemmel látna és higgadt fővel fontolgathatná a helyzetet. Éppen azért ezek az agitátorok, ezek az ugynevezett nemzetiségi apostolok mindenütt ott vannak, a hol a magyar ajku és nem magyar ajku népek jó barátságban élnek. Mindenütt ott teremnek, hogy e barátságot feldulják, ellenséges érzületté változtassák, tévutra hajtsák.

Mivel tehát egészen más az érdeke a népnek és egészen más az agitátornak: ezért akarja a nemzeti szövetség a népet az agitátoroktól elválasztani. És itt van *az a titkos rugó*, mely bőszen haragra, bosszuállásra ingerli a nemzetiségi apostolokat az országos nemzeti szövetség s ennek vezéreiből iránt.

Határozottan ismétlem, hogy nincs is ellentét, nincs is politikai gyűlölség magyar nép és nem magyar ajku lakosság között. Mert a nemzetiségeknek is teljesítve van minden számbavehető jogos, törvényes és méltányos kívánások.

A nemzetiségek is szabadon gyakorolhatják *vallásukat*. Ezt részükre úgy az 1848. évi, mint az ezt megelőző és követő számos felekezeti törvények egyértelműleg biztosítják. Helyénvaló itt megemlíteni, hogy a magyar kormány a kath. papság *kongruájának* rendezésénél mily jelen-

tékeny mértékben gondoskodik a görög-kath. román papságról.¹⁾

Szabadon mivelhetik *kulturájukat*. E tekintetben a magyarországi nemzetiségek 1861. év, vagyis a magyar törvények visszaállítása óta óriási haladást tettek, amit statisztikai tényekkel is be lehet bizonyítani.

A magyar nemzeti kultúra nem akarja a nemzetiiségek kulturáját akadályozni. Mert az a magyar nemzeti kultúra nem csupán a magyar faj műveltségére szorítkozik, hanem magában foglalja műveltségét azoknak a nem magyar ajku népeknek is, a melyek Magyarország területén laknak és a kik Magyarországon a politikai értelemben vett magyar nemzetet alkotják. — Csak azt akarja, hogy a nemzetiségek az ő egyéni különleges, partikuláris kulturájukat *individuális jellegük fentartásával* hozzák be a közösbe, az egyetemesbe, az ugynevezett országos nemzeti összműveltségbe, — *állami kulturába*, — mely annál jelesebb leend, minél kiválóbb tulajdonságokkal ékeskedik kulturája azon egyes népiségeknek, melyek összesen

¹⁾ Az előirányzott évi 1·12 millió forintnyi szükségletből a görög-katholikus papságra 880,000 forint esik, még pedig ebből 600,000 forint a román görög-katholikus papságnak jut. E részesedésnek aránytalanul nagy volta evidenssé válik, ha tekintetbe vesszük, hogy a román nemzetiségű görög-katholikusok száma nem egészen egy millió; míg a tulnyomó részben magyar nemzetiségű római katolikusok száma 7·2 millióra rug. Épp ily nagyelkü módon gondoskodtak az akatolikus papság kongruájának már végrehajtott rendezésénél az *ortodox román papságról* is: amennyiben míg a magyarság legtözszyökeresebb részét alkotó kálvinisták csak 438,000 frtnyi évi segélyben részesülnek papságuk javadalmazásánál, addig a román ortodox papság kongruájának javítására fordított összeg évenként 911,000 forintra rug. E hivatalos adatok is mutatják, mennyiben állhat meg az a szemrehányás, hogy a magyarországi románok kulturális és szellemi törekvéseit az állam mostoha bánásmódban részesíti. *A magyar kormány tulatában van annak, hogy a nemzeti állam eszméje semmiképen sem involválja azt, hogy egyes felekezetek vagy nemzetiségek mostoha-gyermeknek tekintessenek.* A magyar nemzeti állam oltalma alatt minden nemzetiség egyháza és iskolája nemcsak szabadon fejlődhetik, hanem támogatás-ban is részesül.

véve a magyar nemzetet és a magyar nemzeti génuszt alkotják.

Közös kulturának, közös törvényeknek, szokásoknak és közös állami nyelvnek mégis csak kell lenni minden országban. Mert közös kultúra és közös állami nyelv, közös törvény és szokás nélkül egy és ugyanazon ország területén csak *népek* lakhatnak, de *nemzetet* nem alkothatnak.

Szabadon gyakorolhatják *nyelvüket*; ezt részükre nemcsak az 1868. évi nemzetiségi, de a közoktatási törvények is biztosítják. Mindezek teljes szabadságot adnak a nemzetiségi nyelvnek úgy a népiskolákban, mint a középiskolákban. A többek közt csak a *románokról* veszem a példát. A románoknak 3500-nál több román nyelvű népiskolájuk van; ezeken kívül 5 gimnáziumuk, 1 reáliskolájuk, 5 tanítóképezdájuk, 4 papi szemináriumuk, nagyszámu felsőbb leány- és polgári leányiskolájuk, melyekben *kizárólag románul tanítanak*. Nem is szólva az alig 200,000 főnyi erdélyi *szászoknak* hét virágzó középiskolájukról és több, mint háromszáz népiskolájáról.

A megyékben, városokban és községekben is teljes mértékben érvényesül a nemzetiségek nyelve, úgy mint a jegyzőkönyvek hivatalos nyelve. Egyházi ügyekben sincs semmi akadálya a nemzetiségi nyelvnek. Valamint nem gördítették gát a nemzetiségek elé a társadalmi életben sem. — 1884. év óta több mint 50 román pénzintézet alakult, melyeknek összforgalma jóval meghaladja a 110 milliót, tiszta jövedelme pedig csaknem 1 millióra rug, czélul tüzvén ki a román nép különös érdekeit szolgálni, magyarelles politikát követni, az erdélyi magyar földbirtokosokat depossideálni — hogy aztán a román földbirtokosok ragadhassák kezükbe a politikai vezetést.¹⁾

1) *Kőrösy József* dr., a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója Pozsony, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Pest, Gömör, Abauj, Zemplén- és Ungmegyé-

IV. Nincs ok a gyűlölködésre.

Nincs tehát ok a *gyűlölködésre*. Mert nálunk nem történhetik meg egyik népfajjal sem az, a mit *Németország* tesz a *dánokkal* Scheswig-Holsteinben, vagy a *lengyelekkel* Posenben, a hol Bismarck és utódai jónak látták a leggyökeresebb germanizációt foganatba venni és a német nyelvet, mint *államnyelvet* még a *vallásoktatásnál* is kötelezővé tenni.

Nálunk egyik népfajjal sem történhetik meg az, a mi *Romániában* Dobrudsában az 1898. évi husvéli ünnepek alkalmával a babadagi bolgár templomban történt. Mikor

ben tett nemzetiségi tanulmányainak eredményéről egy kötetben számol be. A kiváló statisztikus minden elfogulság nélkül állítja egymás mellé a számokat. Hiteles adatokkal bizonyítja, hogy mint hódít a *tótság* nap-nap után magyar területet, a magyarság pedig tétlenül nézi, mint pusztulunk és veszünk. A szláv sajtó folyton panaszkozik, hogy erőszakosan magyarosítunk, tele kürtöli az egész világot a magyarok barbár sovinizmusával. *Kőrösynek* megdönthetetlen adatai szomorúan bizonyítják, hogy milyen óriási ősmagyar területet sikerült egy-két század alatt eltótosítani. Nagy szolgálatot tett Kőrösy könyvével a magyarságnak. Nem azért, mert hiteles adataival megczáfolta a nemzetiségek rágalmait, hanem, mert megmutatta, hogy hol fenyegeti veszedelem a magyarságot, hogy hol kell s lehet tenni az ellen, hogy az egész földvidék magyarsága el ne pusztuljon. A *tótság* ellentállás nélkül nyomul előre délre s meghódította a magyarajku területeket. Különösen nagy a magyarok veresége a Dudvág völgyében és a Vág jobb partján. Pozsonymegye nagyszombati járásának Magyar-Diószeg és Nagyszombat között elterülő része egy-két század előtt még magyar volt, ma pedig gyökeres tót. Maga Nagyszombat, a hol ma csak egyheted rész a magyar, azelőtt egészen magyar volt. Már 1540-ben magyar iskolája volt, a melyet a Bach-korszakban szüntettek meg. De egész Pozsonymegyében nincsen egyetlen egy őstót falu sem, a mely száz-százötven év alatt megmagyarosodott volna. Az a nagy kiterjedésű tót vidék, a mely a pozsonymegyei Nagy-Szombattól nyugatra Barsmegye határáig, délen pedig Galgócztól Diószegig, Tardoskeddig és Érsekujvárig terjed egy virágzott, de az utóbbi századokban kihalt magyarság nagy temetője. Délkelet felé pedig egész Komárommegyéig magyaroké volt az anyaföld s ma a tótoké. Az ő szent Oroszország-ukban, hol a katolikus templomokat lebontják, a német egyetemeket megszüntetik, az orosz nyelven kívül mást sem iskolában, sem egyházban, sem hivatalban nem türnek, de még Csehországban és Horvátországban is, bezeg más eszközökkel fognak a szlávizáláshoz és más lépésekben halad is az előre.

ugyanis a pap bevégezte az istenitiszteletet és *bolgár* nyelven prédikálni kezdett: ezt neki a jelenlevő subprefekt megtiltotta azzal a kijelentéssel, hogy az orthodox templomokban mise után nem szokás prédikálni. Ha pedig a pap valamit tudtára akar adni a hiveknek, azt az állam hivatalos nyelvén, tehát nem bolgár, hanem román nyelven kell tenni.

Jekelfalussy Józsefnek az akadémiában tartott idei tanulságos felolvasásából az tűnik ki, hogy a templomokban *nem mindenütt uralkodik a magyar nyelv.*¹⁾

1) A felolvasás erről a következő képet adja, ezzel is serkentve az Országos Nemzeti Szövetséget az erélyesebb munkára. Az adatgyűjtés kiterjedt arra a nemzeti tekintetben fontos szempontra is, hogy *mily nyelven mondják a szent beszédeket, énekeket és vecsernyéket*. Az eredmény a következő: Az *unitárus* egyházban egyetlen lelkészség sincs, a hol az egyházi élet nyelve nem volna kizárólag a magyar. — A *reformátusoknál* már számos kétnyelvű lelkészség is van, nagyobbára magyar fő és egyéb mellékesen használt nyelvvél; feltűnő azonban, hogy eme köztudat szerint teljesen magyar egyházban több tiszta német (Bács-Bodrogvármegyében 4, Tolnában 3 és Temesben 1) és egy tiszta tót egyház is (Ungvármegyében) működik, a melyeknél a magyar nyelv még mellékesen sincs behozva. A *többi felkezeleknél* az egyházak körében a magyar nyelv még mindig nem foglalja el azt a helyet, a mely azt nemcsak állami jelegénél fogva, de egyszerűen a népességből ráeső számbeli aránynál fogva is megilleti. — A római katolikus egyházban kerek számban 150 oly plébánia van, a melyekben valamely más fő nemzetiség mellett 100-nál, 200-nál, 300-nál, 500-nál, sőt 1000 léleknél is többre rug a magyarság, a nélkül, hogy e plébániákban a magyar nyelv legalább mint *második* nyelv mellékesen volna alkalmazásban. — Ugyanily lelkészségek szórványosan az *ág. ev. egyházban* is találhatók. A *görög katolikus* és *görög keleti* egyházakban, — a melyeknél a szertartási nyelv a nemzetiséggel összefüggésben van s a mely egyházak életében a magyarság ügye még rosszabul áll — némi javulást is csak a magyar szertartási nyelv behozatalától és a magyar püspökség felállításától lehetni remélni. Aránylag legrosszabbul áll azonban a magyar nyelv használata az *izraelita* hitközségek egyházi életében. Az 569 izraelita anya hitközség közül 153 kongresszusi, 64 statuskvo és 260 orthodox hitközségben tartottak hitshónoklatokat, 92 hitközségben hitshónoklatok tartása nem volt szokásban. Az együttvéve 477-re rugó amaz izraelita hitközségek közül, a melyekben hitshónoklatokat tartani szoktak, a magyar nyelv csupán 85 esetben, tehát az említett hitközségeknek nem több mint 17⁸⁰/o-ában volt kizárólagos használatban, *míg a német nyelv kizárólagos használata 126 esetben, az összes hit*

Ha tehát valahol, ugy különösen nálunk nincs ok a gyűlölködésre a *nemzetiségek elnyomatása* révén. Mindezt hatalmasan megczáfolják és *igazságtalan rágalomnak* tüntetik fel először az erdélyi részekben virágzó *német* és *román* tannyelvű *iskolák*, másodsor a hazai *sajtószabadság*, harmadszor pedig és főleg a *féktelen szabadossággal* író és lázító *román* nemzetiségi hirlapok.

Hasonló szabadossággal szítják a tüzet Magyarország és a magyarság ellen a belső béke feldulása miatt a *tót* sajtó közegei, valamint egy része a *horvát* ellenzéki és a *szerb* hirlapirodalomnak.

Elannyira, hogy bizony-bizony itt lenne már az idő, hogy öntudatra ébredjünk, magunkat megembereljük és véget vessünk ezen közveszélyes rendetlenségnek.

Mint minden szabadság, ugy különösen a sajtószabadság is csak *módjával* jó. A mi sok, az sok és elvégre is megárt.

A ki veszélyesen izgat és tévelyít: azzal erélyesen elbánni kötelesség. Kötelessége az államnak, de kötelessége az egyháznak is, mert a *pánszlávizmus* egyszersmind felekezeti mótely. A ki ebbe esik: hitét is odadobja az orosz propagandának. Az *iskolákban csak nagy ovatossággal lenne szabad tünni a nyelvtanulás czimén lappangó, gyűlöletet szító zárt köröket*. A pánszláv lapok és könyvek kinyomatását és terjesztését pedig a kormány és közegei ellenőrizhetnék szigorubban.

községek számának 26%-ában jelentetett be. Negyven hitközségnél héber nyelven tartották a hitszónoklatokat a többieknél magyar-német, német-magyar. továbbá héber-magyar és héber-német kettős nyelvek voltak használatban. Különösen elszomorító az adatok az *orthodoxoknál*, a kiknek hitszónoklatokat tartó 260 hitközsége közül csak nyolczban volt a hitszónoklatok nyelve magyar. ellenben 109 hitközségben tiszta német, a többiben héber vagy vegyes nyelvű.

VI. Magyarország és Románia.

De nincs ellentét, vagy politikai gyűlölség *Magyarország* és *Románia* közt sem; a mit a többek közt két legújabb ténynyel is lehet bizonyítani.

Első a magyar és román katonatisztek barátsága. Az év elején a Brassóban állomásozó közös hadseregbeli és honvédcsapatok *tisztikara* meghívást kapott a *plojeszti* román tisztikar mulatságára. E meghívás értelmében a közös hadsereg mindkét gyalogezrede, továbbá a honvédség, a huszárság és a tüzérség elküldte képviselőit Plojesztbe, a hol a 12 katonatisztnak fényes fogadtatást rendeztek. Nemcsak a román tisztikar, de a hatóságok fejei és az előkelő román családok is osztoztak e *vendéglátásban* s előzékenységük annyira ment, hogy a kik csak tudtak, a vendégekkel kizárólag magyarul beszélgettek.

Ezt a nagyszerű fogadtatást a *brassói* tiszték azzal viszonozták, hogy a román tiszteket egy ünnepélyes *estélyre* meghívták, a hol Brassó város magyar, szász és román szépségei mind együtt ragyogtak. Pazar lakomát rendeztek a román katonatisztek mulatságára, kiket *Mauer* főispán még külön is dezsönével vendégelt meg. A honvédség, huszárság katonai gyakorlatokat tartott s megmutogatta a főbb kaszárnyák berendezését is. Ezen barátságos érintkezést a felsőbb katonai hatóságok is támogatták úgy anyagilag, mint erkölcsileg, mint a melynek a *magyar-román* kérdés megoldásában fontos szerepe van.

A második bizonyíték *Urechia* a híres román szénátör és agitátor. Ez még csak legközelebb is a *Barbucz*-szobor leleplezése alkalmából a *magyarellenés mozgalom*

élén állt. Ma pedig már a *béke* olajágával fordul felénk, a béke galambját röpíti hozzánk. Arra inti a román testvéreket, hogy mondjanak le a *különválás* gondolatáról. Ez gyengeséget idézne elő.

Holott pedig a *magyarnak* és *románnak* együtt kell tartani, *erősnek kell lenni*, hogy mindketten diadalmasan kerülhessenek ki majdan azon élethalál-harczból, melyet az orosz tulterjeszkedés és a nagy pánszláv áramlat ellen Magyarországnak és Romániának együtt kell végigküzdeni egy nagy keleti földrengés, felfordulás esetén.¹⁾

Mint tényt említhetem, hogy ez a felfogása és pedig már 1895 óta a romániai hivatalos külügyi politikának is, mely *Bratianu* óta nyíltan hirdeti, hogy az osztrák-magyar monarchia *jelenlegi dualisztikus formája* legnagyobb biztosítéka Romániának a szláv népek expansiv törekvései ellenében.

Urechia tehát, e fővezér éppugy, mint őt megelőzőleg már *Bratianu* is a magyarok és románok között megtalálták az érdekközösséget és ez: a *véd- és harczszövetség* a pánszlávizmus ellen.

Helyesen mondja *Urechia*, hogy e végből Romániának Magyarországgal politikailag barátságban kell élni és *Magyarországnak erősnek kell lenni*.

Ugyde hogyan lesz és marad erős Magyarország?

Csak úgy, mint *nemzeti állam* — területi, politikai, gazdasági és kulturai egységének fentartása mellett.

¹⁾ Urechianak 1898. február 6-án írt levele eképen szól: „C'est mon avis que la puissance de votre pays et celle de la Roumélie exige dans l'avenir de notre part de la concorde et de l'amitié.“ Il faut que nos deux patries s'appuient l'une à l'autre, en cas du grand débacle de l'Orient, qui — malheureusement — n'est pas si loin, comme on le croit.“ (Véleményem szerint az önök országának léte és Romániáé a jövőben mindnyájunk teljes és őszinte egyetértését követeli, kipróbált barátságot követel. Két hazánk támaszkodjék egymásra a keleti nagy összeomlás (débacle) esetére, a mely — sajnos — sokkal közelebb van, mint hiszik.)

VIII. Nemzeti állam.

Magyarország ereje a nemzeti egységben és a nemzeti államban áll.

A törvények korlátain belül mindent meg kell tenni, minden időt és alkalmat fel kell használni annak megvalósítása végett.

Hogy ezen magasztos célunkat elérhessük, nem szabad tétováznunk aggodalmasan; nem szabad se jobbra, se balra tekintenünk. Bátran, megfélemlíthetetlenül kell előhaladnunk és szilárdul kell megállni helyünkön a népek nagy tengerében, mint a szikla a tenger hullámai között,

Ezen nagy feladataink betöltésével szemben nem szabad alkura lépünk senkivel és nem szabad visszaretennünk semmi akadálytól.

De nincs is okunk rá. Először, mert a férfias lelkesedés mindent legyőz; ez pedig meg van minden igaz magyar hazafiban. Másodsor és főleg, mert a nemzet társadalmi egységét és a nemzeti államot három nagy érdek követeli: *az ország érdeke, az uralkodóház érdeke és a monarchia nagyhatalmi állásának érdeke.*

Ha ellenkezőleg cselekednénk: nem bírnánk nemzeti hivatásunk öntudatával, vagy legalább is nem felelnénk meg annak és nem lennénk érdemesek az állam névre.

A nemzeti állam fogalma meg nem türi sem az *erdélyi unió* felbontását, sem a *hivatalos nyelv* változtatását, sem a *nem magyar ajku katonai csoportoknak* nemzeti nyelvükön való vezényletét, kormányzását.

Nem türi pedig meg különösen azt, hogy a magyar nemzeti állam az Ausztriához hasonló alapokra fektetendő *nemzeti szövetséges állammá* alakíttassék. Mert ekkor Magyarországot is épügy részekre kellene szakítani, mint a

miképen Ausztriában már is ráléptek a federalizáló politikának a feldarabolásnak utjára.

Kezdetét veszi ott a *Verländerung*, a nagy autonómista folyamat, a mely csődbe kergeti az osztrák államegységet s ennek attributumait szerzi meg a tartománygyűlések számára.

Ez az állapot Magyarországra is súlyosan fogna nehezedni. Az Ausztriában létesítendő *szláv uralom* állandó veszedelme volna nemzeti fejlődésünknek. A legegyszerűbb fizikai törvények erejénél fogva vonzó hatást gyakorolna nemzeti ségeinkre és taszítót reánk magyarokra nézve. Politikája akaratlanul is megbénítaná a magyar állampolitikát nemzeti tartalmának kifejtésében. Önkéntelenül is indukziós áramokat bocsátana ki magából, amelyek folytonosan zavarnák a magyar politika iránytűjét. Isten csudája lenne, ha el nem tévednénk, vagy éppen zátonyra nem jutnánk miatta.

Az egységesen szervezett s nemzeti tartalommal telített Magyarországra nézve állandó feszély és állandó veszély volna a szláv uralom alá jutandott föderalizált Ausztria. A mi cenzalizációnknak esküdt ellenségévé válnék az ott diadalmas deczentralizáció. Minden sikerünk az ő kudarczukat, minden kudarczunk az ő sikerüket jelentené. Ösztönszerűen éreznék, hogy a mi fennállásunk az ő létjogosultságuknak tagadása s hogy az ő hegemóniájuk csak a miénknek romjain élhet biztonságban is.

Közjogi viszonyunk Ausztriához egy német Ausztriát tételez föl; *faji és állami érdekeink a történelmi németiség uralmának folytonosságát teszik kívánatosszá.* Még az európai érdek is a német Ausztria mellett szól, mert ez a mi közép-dunai nagyhatalmunk éppen a keleti szláváramlat megakasztására szolgál és bajosan lehetne határt vetni a szláv elhatalmasodásnak egy szláv jellegű gáttal.

Minden, de minden számbajövő szempont a németek győzelmét teszi kívánatosabbá. Annál csudálatosabb, hogy ezek az elszánt osztrák hazafiak a maguk elvadult buzgóságukban egyik ballépést a másik után követik el annyira, hogy míg ügyüket előbb ugyszólván egész Európa rokonszenvvel kísérte, most bizony velük nem szimpatizál ott senki.

Magyarország már csak azért sem lehet más, mint nemzeti állam, mert nemzetiségei nem bírnak külön *nyelv-vidékekkel*. Az egyes nemzetiségek az ezeréves Magyarországon csak ethnográfiai népfajok voltak, de történelmi és közjogi individuálitással sohasem bírtak, — az egy *Horvátországot* kivéve.

Ha a föderalizmus nálunk is fészket rakhatna, mint a szomszédunkban: ez nemcsak a magyar államnak, de a monarchiának *egységét* is elemeire bontaná, szétzüllésre juttatná, európai nagyhatalmi állását annyira gyengítené felforgatná s annyira lealacsonyítaná, hogy semmiképen sem maradhatna sem Németország, sem Olaszország szövetséges társa.

A nemzetiségi szövetséges állam nem fér össze sem a monarchia fogalmával, sem a dinasztia európai állásával, sem a koronának szent és szeplőtlen fényével.

Éppen azért a magyarság és a vezetői a magyar politikának folyton küzdöttek mindenféle *föderatív* nemzetiségi politika ellen és pedig nemcsak az ország határán belül, hanem ezenkívül is, még Ausztriában is. Példa rá a *dunai konfederáció* és a *Hohennarth-féle* osztrák nemzeti föderalizmus.

A magyar nemzeti állam egységének megbontása akár politikai, akár gazdasági tekintetben egyértelmű lenne a magyar faj kárával és magyar hegemonia aláadásával. Éppen ezért minden törvényes eszközt fel kell használnunk annak teljes megvalósítása és fentartására.

Ez a feladatunk a *monarchia egysége* iránt is. Mert az egységes magyar államnak — legalább a *nemzetiségi aspirációkkal szemben* ez időszerint nincs erősebb védbástyája, nincs hatalmasabb vára, mint az egységes monarchia.

Az imént előadottak szerint ez a felfogás irányadó *Romániában* is a pánszlávizmus ellenében.

VIII. A szászok, horvátok és tótok nemzetiségi küzdelmeinek népszerűtlensége.

Egyáltalában ideje volna már felhagyni a *meddő* nemzetiségi küzdelmekkel.

E tekintetben is igaza van Dr. *Virchow*nak, a berlini egyetem világhírű tanárának, midőn a *brassói* Honterus-ünnepen (1898. szeptember) azt mondta, hogy a nemzetiségi küzdelmek a népeket csak feltartóztatják munkájukban és hogy még sem mehet Magyarországon olyan rosszul a *szászok* dolga, ha viseletüket, ősrégi hagyományos szokásaikat oly impozáns módon mutathatják be, mint ezt a Honterus-ünnepen tették.

Nagy Németország — ugymond — elég önmagának, nem keresi a rokonelemek politikai csatlakozását. A *helynevek* magyarosítása miatt se érzékenykedjenek a szász atyafiak. A magyar állam ujabban csak azt tette a helynevekkel, a mit a szászok tettek, midőn itt letelepedtek. A szászok német nevet adtak a szláv helyeknek; a magyarok pedig magyar nevet adnak a szász elnevezéseknek.

Ugy látszik, hogy a nemzetiségi küzdelmeket unni kezdik már *Horvátországban* is. Legalább ezt bizonyítja azon tény, hogy daczára *Strossmayer* lapja folytonos izgatásainak még sem 'utazott el senki *Horvát-Szlavon*-országból a

nép nevében, mint ennek képviselője a prágai *Palaczký*-féle pánszláv ünnepélyre.

Ez ünnepély, mivel az osztrák és magyar monarchia közjogi rendje ellen irányult: egyenesen *állam- és hazaellenes ténynek* bizonyult, a hol az ország belső ellenségei annak külellenségeivel együttesen és kihívólag demonstráltak.¹⁾

¹⁾ A ki harmincz év óta gondosan figyelte a *horvát-szlavon* viszonyokat, az meggyőződhetett arról, hogy a *pánszlávizmus és a szláv szolidaritás teljesen népszerűtlen lett Horvátországban*. A horvát nép *tuñnyomó többsége* csak a Magyarországhoz való kapcsolatban látja üdvét. A Magyarországgal való unió biztosítja Horvátországnak *anyagi és közművelődési* haladását, területi épségét és mind a horvátoknak, mind a szerb lakosságnak nemzeti egyéniségét. Nevetéses, szláv szolidaritást csinálni akkor, a mikor ezen népek még hazájokban sem férnek meg egymással. Szerbek és horvátok ki sem jönnek a hajbakapásból, a radikális pártok lapjai nap-nap után a kölcsönös szemérményes gyűlölséget mutatják s ha a nemzeti párt és a kormány nem hatna nyugtatólag mind a két népre, véres polgárháboru színhelye volna Horvát-Szlavonország. A nemzeti párt nem pánszláv, a *Sztarcsevics-párt* sem az, mert azt követeli, hogy Horvátország a horvátoké legyen; a *radikális szerbek pedig még Prágában sem akartak találkozni a horvát testvérekkel*, hiszen ők Horvátországot el nem ismerik és Zágráb nekik a Száván innen lakó szerbek fővárosa. *Mazzura* a ki nem valószínű horvát, hanem dalmát és *Strossmayer* az egyedüli pánszlávok Horvát- és Szlavonországban, a hol a pánszlávizmus egyébként ellenszenves és az elöadott okoknál fogva, lehetetlen is. *A mi tótjaink*. A Budapesten megjelenő tót ujság, a Szlovenszké Noviny írja a következőket: Dula Máté azt mondotta Prágában, hogy a csehek és a tótok közt *etnografiai és geografiai* egység van. Hát Magyarország határa Dulának nem országhatár, a tótoknak ezeréves kapcsolatát a magyar nemzettel Dula figyelembe sem veszi s míg az arany Prágába eljutott, elfelejtette még azt is, hogy bizonyos *honpolgári kötelességei* vannak a magyar állam iránt, melynek polgárjogait élvezi. Dula Máté nyomorult szerepre vállalkozott Prágában s legjobban keserítheti a tótokat az, hogy Dula úgy mutatta be magát, mint a tótok megbízottja, mint érzelmeinknek hű tolmácsa. Hát hol, mikor és kitől kapott Dula megbízást, hogy a tótok nevében beszéljen, még pedig úgy, hogy beszédével magukat a tótokat sértse? Dulának és társainak bő alkalma nyílik meggyőződni, hogy a nemzetiségi kérdésben tanusított elfogultságukkal teljesen elszigetelve állanak . . . A hazafias tótságnak igen fájna, ha a nemzetiségi tulzók frázisai a magyar közönség körében bizalmatlanságot keltenének a tótok iránt.

Írányeszmék.

Tények bizonyítják, hogy csak az a testület vagy társulat virágozhatik és arathat állandó sikereket, a melynek *vezéreszméi* vannak.

Ilyen vezéreszméi vannak az Országos Nemzeti Szövetségnek is.

Ugy a társadalmi, mint a munkásügyi és nemzetiségi szakosztályt három irányeszme szabályozza működésében.

Ez a három irányeszme a *humanizmus*, *liberalizmus* és *patriotizmus*.

Humanizmus.

A humanizmus a kölcsönös tisztelet, szeretet, barátság, emberséges bánásmód, kölcsönös engedékenység, előzékeny és figyelmes eljárásban áll.

Az országok fejlődő élete, a nemzetek lelkének vágya a szabadság, egyenlőség s testvériség után s ezen vágnak egészben, vagy részben való megtestesülése — mind a humanizmus közreműködésének áldásos eredménye.

A humanizmus vezette be a társadalomba a civilizációt, az fejlesztette, ápolta és vitte azt előre — kezében a haladás és felvilágosodás lobogó fáklyájával.

A humanizmus azon *egyesítő, társító* elem, mely a különböző világrészek, országok és nemzetek közt a különféle kasztokban, osztályokban és rendi fokozatokban élő

embereket szorosabban összefüzi. A helyes értelemben vett *demokrácia* elveinek hirdetése által pedig *lassankint mindenütt ledöntögeti* a rabszolgaság és jobbágyság, kényuraság és a számtalan sokféle középkori kiváltság kínai falát, mentsvárait, erődtímenyeit. És *lassanként teljesen megvalósítja a jogegyenlőséget* oly értelemben, hogy az embertől született lény mindenütt embernek tekintessék, emberi jogokban és emberies bánásmódban részesíttessék.

A humanizmus nálunk sohasem volt barátja a *separatizmusnak*, sohasem volt barátja a separatizmus azon elvének, hogy *«divide et impera»*.

A humanizmusnak nálunk mindig az volt az elve: *összeforrasztás* és egyesítés; az egyenlő jogok szűk korlátainak kiterjesztése — a politikai értelemben vett magyar nemzet és magyar állam fogalmának határvonaláig.

Mert a most érintett korlátokon belül minél több szabadelvű intézményt állítunk föl és azokban minél több szabadságjogokat engedünk a nemzetiségeknek és vallásfelekezeteknek; annál erősebben, hivebben csatoljuk magunkhoz őket.

A humanizmusnak az volt a célja, hogy azokat a magánérdekeket és pajtás-szövetségeket, melyek a különféle vallásfelekezetek, nemzetiségek, társadalmi osztályok és különféle politikai pártok álarczája alá bujtak, — hogy ezeket kipörkölje odvaikból, mentsváraikból. Az volt a célja, hogy a mesterségesen szított féltékenységet, gyanút, vádaskodást és irigységet *megszüntesse* a köznemesség, polgárság, birtokosság és értelmiség között.

Az volt a feladata, hogy a nemzet minden igaz és hű fiát faj- és valláskülönbség nélkül tömörítse egy *erős, hatalmas és ellenállhatlan magyar társadalmi egységbe* — a magyar nemzeti állam és a magyar nemzeti közművelődés előállítására és biztosítására végett.

Liberalizmus.

A mi ezen liberalizmust illeti: minden félreértés elkerülése végett már eleve szükségesnek tartom kijelenteni, hogy mi a liberalizmus alatt nem azt a politikai liberalizmust értjük, hanem értjük a *társadalmi és közművelődési* szabadelvűséget. Azt a szabadelvűséget, mely egyuttal *demokratikus* is, mert az egyenlőség, szabadság és testvériség emlőin növelkedett föl s mint ilyen számol le a gyakorlati kérdésekkel, oldja meg a társadalmi nagy problémákat s érintkezik utbaigazítólag az étellel s ennek körülményeivel.

A fejlődés és haladás szabadsága az, melyben az élet nyilvánul, különben bekövetkezik a mozdulatlanság, megkövesülés, a halál.

Örök törvény ez, melynek az egyház adott legelső sorban kifejezést s a mely azóta nemcsak egyes népek, de az összes világtörténetnek is örök törvényévé vált.

Sivár, terméketlen, kiaszott avart képeznek a történelem azon korszakai, melyek a haladásnak és szabad fejlődésnek pillanatnyi fennakadását jelzik.

Gyászos nevet vívtak ki maguknak azon államférfiak, kik a megállást, vagy éppen a visszalépést tették sajátukká. Csak azon egyének, népek lettek nagyokká, kik lelkükben a haladás zászlóját lobogtatták.

Az emberiség haladása olyan, mint egy nagy folyam: ellenállhatlan áramlata, folyton előre tör, — elnyelve a romokat és lerombolva az útjában levő akadályokat.

Állandó történeti igazság, politikai axioma, hogy a magyar nemzet és a magyar állam csak úgy maradhat fenn, ha a valódi szabadság útján legelső sorban halad előre. Összezsugorodott, csaknem az enyészet szélére jutott mindannyiszor, valahányszor csak ez ösvényről letért. Mig

ellenben folyton fejlődött, létjogosultságának feltételeit, biztosítékait folyton szaporította, öregbítette a valódi szabadság zászlója alatt.

Erős meggyőződése, hogy a hazának és nemzeti ügynek azok tettek és tesznek legnagyobb szolgálatot, kik Magyarországon a szabadság zászlóját lobogtatták:

„Szabadság, itten hordozák
Véres zászlódat.
Elhunytanak legjobbjaink
A hosszú harc alatt.“

Erős meggyőződése, hogy semmi sem lehet hatalmasabb tényezője a társadalmi és nemzeti egységnek, mint az a liberalizmus, mely az igazi demokrácia elvi szabályain alapul. A liberalizmus áthatva a demokrácia szellemétől, vagy teljesíti feladatát Magyarországon, vagy nem. Ha teljesíti: úgy megteremti az egységes nemzeti társadalmat. Ha nem: úgy elveszti létjogosultságát.

Magyarországnak nem szabad a reakció terére lépni, nem szabad a *reakció* színterévé lenni. Mert Magyarország Közép-Európának keleti védbástyája, erődtvénye. Ha tehát Magyarországon *ledől a szabadság tisztelete*: a visszaesés, a visszasüllyedés Közép-Európában még nagyobb lesz és a *pánszlávizmus*, mely tulnyomólag antiliberalis, még hatalmasabb hullámokban fejlődik.

Éppen azért *Isten őrizzen*, hogy a liberalizmus zászlója kiessék kezeinkből. Mert akkor *bomladosásnak* indulna a mi édes hazánkban először a társadalom, azután az állam. Mert akkor az *országos és nemzeti érdekeknek följe kerekednének az osztályok, felekezeti ségek és a fajbeli egyenlenségek*. Mert akkor bekövetkeznék az a *vészes áramlat*, mely *kitágítaná* a társadalomban már is mutatkozó repedéseket, résnyílásokat; kitérésre juttatná az *antiszemizmus* és *nacionálizmus* fagyűlöletét, mint Ausztriában s diadalra juttatná a nemzet-

közi *szocializmust* és *anarchizmust*, mint Német-, Francia- és Olaszországban. Azzal a különbséggel, hogy míg az ilyen társadalmi járványos törekvéseket Német-, Francia-, Olasz-, vagy Angolország megbirja: a kisebb Magyarország összeroskadhatnék alatta.

Éppen azért mi, a kik a Nemzeti Szövetség tagjai vagyunk, elszánt küzdelmet s ha kell, élet halál-harczot folytatunk minden olyan, vagy hasonló fenyegető, vészes társadalmi mozgalmak vagy áramlatok ellenében.

Patriotizmus.

Minden kornak megvannak a maga uralkodó eszméi.

Az a nép, melyet korának uralkodó eszméi nem lelkesítenek, az a nép elhanyaglik, vagy elvész.

Az elmúlt kornak, a *középkornak* uralkodó eszméi a *vallási* eszmék voltak. Csak azok a népek voltak erősek és lettek hatalmasokká, melyek ezen vallásos eszmék küzdelmeiben, diadalában, avagy bukásában résztvettek.

A jövőnek uralkodó eszméi a *társadalmi eszmék* lesznek, melyeknek csirái már is fakadoznak, nagy köd-alakokban már is jelentkeznek a népek borongó lelkében.

De a mostani, jelenkor uralkodó eszméje a *nemzeti eszme*. Nemzeti ifjuságot kell teremteni, mert nemzetinek kell lennie a központnak, a mely körül minden forog.

Az iskolának az a feladata, hogy neveljen, képezzen életrevaló, jellemes, megbízható olyan polgárokat, kiknek szive hevülni, lelke lángolni tud az *idealizmusért*, a szép, jó és igaz eszményeiért, — legelső sorban pedig hazájáért és nemzeteért.

Ezidőszerint a mai *idealizmusnak legmagasztosabb* kifejezése a *nemzeti állam* eszméje. A magyar nemzet nem

birna hivatalának öntudatával, vagy legalább is nem felelne meg annak, ha a *jelenkor uralkodó eszméjét, a nemzeti eszmét visszautasítaná* és fel nem használna minden időt, minden megengedhető módot és alkalmat arra, hogy a magyar nemzeti államot megvalósítsa, megerősítse és fentartsa.

Ne féljünk a nemzeti állam erélyes hangoztatásától. A nemzeti állam megvalósítását három nagy érdek követeli: az ország érdeke, a dinasztia érdeke és a monarchia nagyhatalmi állásának érdeke. A magyar állam épületét nem elég csak kitatarozni, sziklakövekből kell azt újjáépíteni.

A magyar nemzetnek egységesnek, nagynak, erősnek kell lenni, mert csak így tisztulnak meg erkölcsi és semmisülnek meg önként ellenségei.

Magyarország vagy nemzeti állam lesz, vagy nem lesz sokáig állam. Ha nemzeti állammá nem erősödik, nem fog győzedelmesen kikerülni abból a világháborúból, melyet a *szláv* és *germán* népek harcolnak egymással és a mely a *Palaczký* prágai ünnepélyen már is előrevetette árnyékát.

II. Világháboru a szláv és germán elem között.

A szláv és a germán elem közt nem most lesz az első élet-halál-tusa Közép-Európa uralma végett. Ezer esztendő óta szakadatlanul folyik közöttük a versengés, a küzdelem békében és háboruban egyiránt.

Ezer esztendő előtt *Szvatopluk* világbirodalmat akart alapítani. *Arnulf* a német császár nem birt vele. Segítségül hívta a magyarokat. Ekkor látogattak el Árpád vilézei először erre a földre, a melyen mainap lakunk.

Akkor még *Etelközben* laktak az őseink. Ők döntötték el a viaskodást. Ők állottak a németek mellé s azoké lett a győzelem. Ha a szlávok mellé állottak vala, ma alkalmasint nem léteznék Németország. De Magyarország se léteznék.

Ottokár is szláv birodalmat akart alapítani és megtörni végleg a német elemet. *Habsburgi* Rudolf csak magyar segítséggel birkózhatott meg vele. Ha a magyarok akkor a csehek mellé állanak, elenyészett volna a német birodalom.

Ma újra viláгурalmi céljait emlegeti a szláv elem. Helyzete sohase volt erre oly kedvező mint mai nap-ság. Háta megett ott áll az óriási orosz birodalom a maga rettenetes erejével. Szövetségesül ott van *Franciaország*. Az mindig támogatta a Keletet, mikor a németiséggel voltak harczai. Még a törökkel is állandóan szövetkezett. Hát még ma milyen erőfeszítést tenne a német ellen a bálványozott oroszok oldalán!

Rettenetes, világokat megingató lenne ez a küzdelem a germánok és a szlávok között!

Ha a magyarság a szláv elemmel tart, akkor bizonyos, hogy a németiség ügye végleg elbukik. Európa alakja megváltozik. Néhány század mulva nem lesz német. *De nem lesz magyar sem*. Egy akkora szláv óceánban, mint a minő akkor keletkeznék, elmerülne a magyarság is. *Azért a germán elem mindenkor számíthat reánk*. Mellette leszünk, mint a hogy mellette voltak őseink. Érdeklünk parancsolja, hogy ezt tegyük.

De lesz-e erőnk ekkora erővel szembe szállani? Lesz, igen, ha nemzeti állammá konszolidálódunk.

Reméljük a mellett a legjobbat. Reméljük, hogy a keleti szláv sohasem értheti meg teljesen a nyugati szlávot. sem pedig a délit. Ellentétes elemek azok, melyeknek csak

az eredete közös, de ellentétesek az érdekeik. Oroszország mellett nem állhatott meg a római katolikus Lengyelország. Az egyiknek el kellett pusztulnia. Bulgária névlegesen sem tűrhette az orosz fensőséget. A szerb és horvát; olaj és víz. Ezek a fajok nem érthetik meg egymást, mert érdekeik ellentétesek.

A Habsburg-dynasztia pedig sohasem fog egy nyugati szláv birodalmat alapítani. Bármint hangoztatta is dr. Herold a *Palaczky-ünnepély* szónoka és mások, hogy a *dynasztia* és a *szlávság* érdekei ugyanazok.

III. Nemzetiségi aspirációk.

A nemzeti eszme tüzesedésével és erős hazafisággal kell ellensúlyoznunk a *nemzetiségi aspirációkat* is. Ne hozza fel azt itt senki ellenvetésül, hogy ez itt Magyarországon éretlen sovinizmus és hogy sokkal kisebb nemzet vagyunk, semmint jogunk lenne magunknak, vagy nyelvünknek kizárólagos, vagy legalább is a többi nemzetiségek fölött álló helyet követelni.

Mert habár nem is vagyunk Poroszország, melyre nézve *Bismarck* így nyilatkozott: «nem lennénk érdemes az *állam* nézve, ha nem tartanók kötelességünknek minden rendelkezésünkre álló eszközökkel terjeszteni hazánk határain belül az uralkodó nyelvet», — mert ismétlem, habár nem is vagyunk Poroszország, vagy habár mögötte állunk is Európa nagy nemzeteinek, de itt Magyarországon, itthon vagyunk. Ez a föld itt a mi földünk. Mi teremtettünk rajta államot, mi védtük meg létét, mi vívtuk vissza szabadságát; miénk benne a vagyon és értelmiség tulnyomó része. Van tehát okunk, van jogunk saját honunkat, édes hazánkat ugy rendezni be, a mint akarjuk.

A történelmi Magyarország nem valami újabb európai államképződmény, nem valamely ideiglenes sovíniszta áramlat muló produktuma; hanem ezeréves erős munkának szilárd alkotása. Beirtuk ezt kardunkkal idegen nemzetek történetkönyvébe; bevéstük emlékezetébe ama közép-európai népeknek, melyeknek nyugalmát, kulturáját, évszázadokon át védelmeztük a török, tatár s egyéb bárbár csapatok ellen és odaállítottuk ezt a mi édes magyar hazánkat az európai kulturállamok közé, — odaállítottuk intézményeinkkel, miveltségünkkel és kiolthatatlan szabadságszeretetünkkel. Nem kisebb ember hirdette azt mi rólunk ország-világ előtt, mint II. Vilmos a nagy Németbirodalom hatalmas császára.

Önérzetesen és nemzeti öntudatossággal hangozthatjuk tehát ország-világ előtt, hogy miénk ez a föld a történelmi jogánál fogva; miénk ez a föld a civilizációra való hivatottságunk és rátermettségünknel fogva és miénk ez a föld azon erkölcsi erőnél fogva is, mert mi e haza területén az emberiség érdekeit a haladás és felvilágosodás ügyét szolgáltuk a múltban, szolgáljuk a jelenben és szolgálni fogjuk jövőben is.

Szükségtelennek tartom itt a nagyobb európai államokra hivatkozni. Tudjuk, hogy mit tett azokban a politikai nemzet a többi népiségekkel szemben. Épen azért nem is óhajtom, hogy ezen tekintetben is kövessük őket.

A nagy nemzetek helyett csak a kis *Szerbia*, *Románia* és *Bulgáriától* akarom venni a példát. Ha a kis Szerbia, Románia és Bulgária elég erős, elég hatalmas arra, hogy szerb, román vagy bolgár legyen s mint ilyen megélni tudjon: csupán csak mi magyarok lennénk olyan gyávák, olyan élehetetlenek, hogy ne mernénk vagy birnánk urak lenni saját házukban.

IV. A magyar nemzet öntudatossága.

A történelmi magyar nemzet ugyan nem provokálja a végfeloszlás eszméinek hadjáratát, de nem is tágit az ellenében egy tapodtat sem. Mert ismeri magát, ismeri helyzetét, ismeri igazságát. Ez az ismeret erőssé, szilárdá teszi őt. Épen azért, ha ismét eljönne az idő, melyben újra meg kellene hódítani e hazát: a magyar nemzet majdan akkor is be fogja bizonyítani, hogy csak sást nemzenek a sasok és nem szül gyáva nyulat Nubia párdúcza.

Mert ha egykor a *honfoglaláskor*, ezer év előtt elég erősek, elég hatalmasok voltunk meghódítani e hazát: most hiányoznék bennünk az erő, most ezer év után, midőn számunk azóta milliókra felszaporodott, most hiányoznék bennünk az erő a honfoglalásnál sokkal kisebb munkára, hazánk és nemzetünk védelmére és fentartására!

Jó és balszerencse közt ezer év óta harczol itt a magyar, elveszítve koronként mindent, csak e hazát nem s mig maga él, nem is fogja elveszteni soha. Az ég egy kincset ad minden hazának s a nemzet hiven megőrzi drága birtokát.

A magyar nemzetnek itt e haza földén hivatása van, szenvedésekben gazdag, mint a vértanuké, de magas is, mint az örökélet és örökdicőség. Hiszszük és valljuk ezt. E hit az, mely a roskadó erőt felvillanyozza, mely a lelkesedésnek szárnyakat fűz, mely megleli mindenkor választottjait s mely egyest és egyetemét bűbajos hatalommal tesz eszközévé.

Mondják, hogy a nemzetiségek együttvéve nagyobb számot képviselnek a magyar fajnál. Ámbár a népszámlálási statisztika az ellenkezőt bizonyítja. De föltéve, hogy a többi népfajok többen lennének is nálunknál, még akkor

is jegyezzük meg jól, hogyha mérkőzésre, vagy döntésre kerül a dolog: *a háboruban nem a nagy tömeg, hanem a nagy lelkesedés a biztos győző.* S multban, mint jövőben, melyik magyarnak lelkesedése ne lenne óriás, midőn édes hazája és drága nemzete védelméről van szó.

V. A nemzetiségek, mint testvérnépek.

De miért is foglalkozunk ilyen szomorú képekkel! El ti komor képek, ti sötétség rajzati félre! Uj nap fénylik reánk, annyi veszélyek után!

Ha mint testvérek szeretjük egymást a multban, szeressük egymást a jelenben is. Oszszunk meg egymással bűt és bánatot, örömet és jólétet jövőben is. A közös gyűlölet gyengít, a közös szeretet erősít.

Ébredjen föl bennünk újra a régi szeretet lángja. Mert a költő is azt mondja:

„Ébredj nagy álmaidból, ébredj Árpád fia:
Fölkelt a nap s hazádnak föl kell virulnia.
Ellenséges hadakkal vívtál ezer csatát
Szívvéreden ezerszer váltád meg a hazát.

Mert valóban elérkezett az idő, midőn be kell látnunk, hogy egy oly elárvult nemzetnek, miként a magyar, herje senki sem lehet. Midőn meg kell értetnünk a legkisebb emberrel is, hogy érezze, mintha egyedül csak tőle, az ő ballépése, vagy mulasztásától függne, jövő sorsa mindannyiunknak, kik itt a három hegy alján és a négy folyam mentén imádjuk e hazát.

Ez a tudat tartotta ébren azt a *kötelességérzetet*, mely megszabadította Görögországot a persa seregek tengeráramlata ellen. Ez a tudat teremtette meg azt a *nemzeti önérzetet*, mely a köztársasági Róma mindegyik fiából egy-

egy hőst varázsolt, méltót arra, hogy egy-egy országot alapítson magának mindegyik külön-külön. Ez a tudat állította 1848-ban talpra annyira a magyart, hogy az u. n. «Névtelen félistenek» maroknyi hada jóformán pusztá kézzel egy félvilág harczos csapatainak parancsolt «meg állj»-t s meg is állította volna bizonynyal, ha az ellenségnek segélyül nem jó, a hazafiatlan pártoskodás, duzzogó neheztelés, személyeskedés, torzsalkodás.

Legnagyobb nagyság a nemzet nagysága. Törpe ahoz képest minden. Egyenesedjünk csak föl. Meg fogjuk látni, milyen parányivá zsugorodik össze előttünk mindaz, a mit csak előbb is óriásnak hittünk.

VI. Ébresztő.

Szakítsunk tehát eddigi megszokott és görnyedt állapotban tartó kényelemszeretetünkkel. Ha valaha, ugy különösen most van igazán szükség öntudatos és önérzetes magyar társadalomra. A megpróbáltatások idején nem szabad petyhüdt közönybe burkolóznunk, bambán és tunya közönnyel várni a veszélyt; nem szabad azt hinnünk, hogy ez nagylelkűbb lesz nálunknál és előlünk majd ki fog térni. A baj ellen védekezni kell, talpra kell állani és elhárítani.

Ha tétlenek maradunk; bizton eltemethet a felénk zuhogó katasztrófa.

Avagy nem volna már a magyar társadalomnak sem ereje, sem eszméje a fenyegető veszéllyel szemben? Az ellentálló erő a nemzethől már annyira kiveszett volna, hogy üres kézzel, béna karral mereszti szemét a közelgő veszedelemre; hogy nem tudna már sem lelkesülni, sem védekezni, sem kétségbeesni.

Mintha életöszönét, közszellemét, közerkölcsseit az az ólomsúlyu, szürke tompaság szállotta volna meg. Mintha ideáljai a porban, fegyverei a lomtárban hevernének, vágyai elnémultak, vérkeringése ellustult, ellomhult volna. Hisz az a sivár tespedés az egész vonalon egy nemzetnek halálos morasmusa volna!

Nem. Az lehetetlen!

Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiába onta vért
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért!

Sokszor egy szikra is elegendő arra, hogy a társadalomban a nemzeti lelkesedés lobogó lángja egész az egekig felcsapongjon. S ez a pillanat, ez a fordulat akkor van legközelebb, midőn a nem törődés, közöny, tespedés s önmagunkról való megfeledkezés lajtorjáján a legalsó fokra estünk.

Munkára fel azért nemzetnek aprója nagyja. Tegye meg mindenki kötelességét, a kinek szive dobogni, lelke lángholni tud a hazáért, nemzeteért. Nemzetünk prófétájára, *gr. Széchenyi Istvánra* hivatkozom, a ki azt mondotta, hogy *a magyar nemzetnek az elmulasztottak helyreállításában rendkívüli, csaknem a csodákkal határos testi és lelki ereje van.*

Merítsünk erőt a nemzet kiapadhallan ősejéből, mely ámbár koronként szunnyad, koronként testvérharczba téved; de azért állandóan él, szétszóródva él mindannyiunkban.

A sors az erkölcsi és anyagi javakat nem adta ingyen. Eliteltük az önzőket, kiknek a *«nem adózunk»* volt a jelszava. Ép oly végzetes a hazára nézve az is, ha *«félreállunk»*. kitérünk a társadalmi közügyek országutjából.

Tegyünk meg mindnyájan mindent a mit tehetünk, mindenki a maga körében. Csakhogy mert győznünk kell:

legyünk óvatosak és senki se használjon közöttünk más fegyvert, mint a békeszeretet, jóakarat, előzékenység, türelmesség és rábeszélés fegyverét. Más mesterséggel vagy erőszakos eszközökkel lehet ugyan az embereket valamire kényszeríteni, de megnyerni, maradandólag meggyőzni őket nem lehet soha.

Erőszakossággal, bántalmazással nem lehet téríteni, sem engesztelni. Csak igazság és méltányosság az, mely bizalmat és tekintélyt szerez és a mely bizton helyre fogja állítani a megbolygatott állami és társadalmi rendet.

Csak az dolgozik a zavartalan jobb jövő számára, hazánk és nemzetünk javára: a ki odatörekszik, hogy a társadalom ellenségei megtéríttessenek, kibéküljenek, hü barátokká, testvérekké legyenek.

„Zengj. Tégy. Csatázz!
Kinek, mint adák az Istenek.
Oltári e hazának,
Hadd füstölögjenek!”

1

